

Između kontinuiteta i promena: Ruski uticaj i bezbednosni izazovi na Zapadnom Balkanu od potpune ruske invazije na Ukrajinu

Jeta Loshaj
Januar 2024

Uticaj koji je ruska potpuna okupacija Ukrajine imala na evropski politički poredak, bezbednosnu arhitekturu i ekonomsko blagostanje – ne zaboravljajući ogroman gubitak nevinih civilnih života – je kolosalan.

Zapadni Balkan, region koji je još uvek sklon nestabilnosti, gde u mnogim slučajevima strukture upravljanja još uvek nisu konsolidovane, osetio je pun efekat uticaja rata na Ukrajinu.

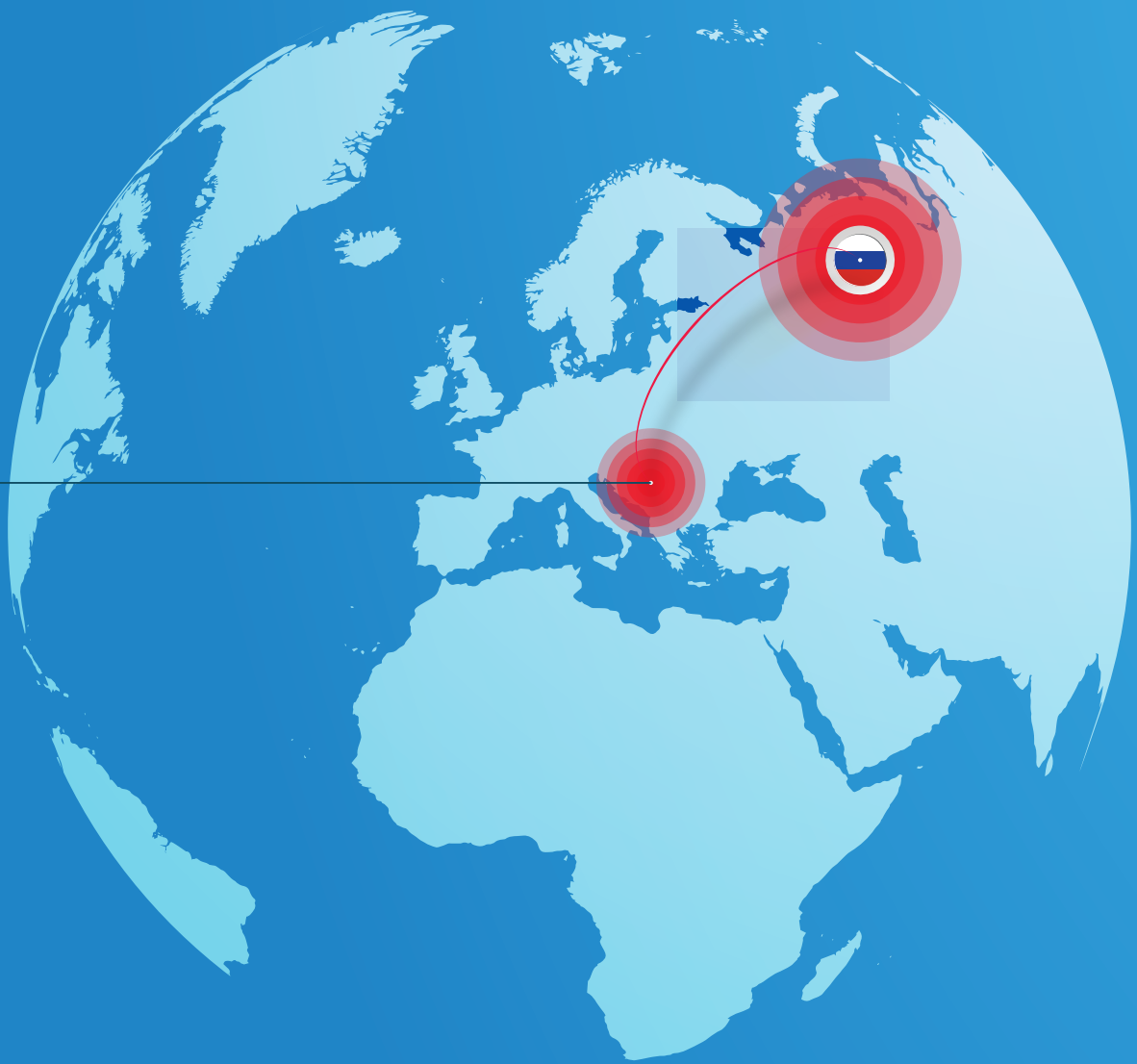

Bezbednosna arhitektura Zapadnog Balkana biće utvrđena u zavisnosti od načina na koji EU i NATO reaguju. Države EU, NATO i ZB trebalo bi da više rade zajedno na eliminisanju oportuniteta Rusije za uticaj kako region ne bi odstupio od svog puta ka evroatlantskoj integraciji.

Između kontinuiteta i promena:

Ruski uticaj i
bezbednosni izazovi
na Zapadnom Balkanu
od potpune ruske
invazije na Ukrajinu

Ključne preporuke:

- **Izgledi za članstvo u NATO- u:** Integracija preostalih država zapadnog Balkana u NATO predstavljala bi pozitivan razvoj događaja jer bi donela potpunu konsolidaciju celog južnog krila NATO-a, što bi takođe poslalo jasnu poruku Rusiji.
- **Stop politici popuštanja – nagraditi zemlje koje su se uskladile sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU (CSP):** Dok je EU slala pomoć Ukrajini zbog ruske invazije, pa joj čak dodelila status zemlje kandidata, države ZB koje su se pridružile EU u sankcionisanju Rusije (osim Srbije) i podložne su sličnim pretnjama, nisu dobile takve "nagrade".
- **Više rada na rešavanju bilateralnih sporova/nezavršenih poslova:** EU ne bi trebalo da dozvoli da se nezavršeni poslovi na ZB, kao što je Dijalog Kosovo-Srbija ili stagnacija u odnosima Severna Makedonija – Bugarska, pogoršavaju. Ova stagnirajuća pitanja podrivaju predvidljivost, što Rusiji daje mogućnost da vrši zlonamerni uticaj.
- **Da bi imala jasan put ka EU i pristup zasnovan na zaslugama:** EU mora da odredi vremenski okvir kada države ZB mogu da postanu članice. To bi podstaklo relevantne vlade da brže i zauzvrat ispune kriterijume za pridruživanje i zauzvrat dobiju članstvo. Pored toga, EU treba da postane jači pružalac bezbednosti i ponudi više ekonomskih podsticaja.
- **Borba protiv autokratskih tendencija u regionu:** EU mora da drži odgovornim vlade na ZB koje su svedoci demokratske zaostalosti. Sa mnogo agresivnijim pristupom EU, gde bi ta zaostalost bila sankcionisana, a demokratske reforme nagrađene, postojala bi drugačija vizija ZB do kraja 2030.

Uvod:

Skoro dve godine su prošle od potpune ruske invazije na Ukrajinu; izazovi koji su rezultat ovog neopravdanog i ničim izazvanog napada i dalje postoje širom Evrope. Uticaj koji je ovaj rat imao na evropski politički poredak, bezbednosnu arhitekturu i ekonomsko blagostanje – da ne pominjem veliki gubitak nevinih civilnih života – je kolosalan. Zapadni Balkan (u nastavku ZB) - region koji je još uvek sklon nestabilnosti gde u mnogim slučajevima strukture upravljanja tek treba da se konsoliduju - osetio je pun efekat tog uticaja. Na ovim prostorima, posebno u državama nastalim posle raspada Jugoslavije, nacionalizam ostaje moćna sila podstaknuta teritorijalnim nesuglasicama, ekonomskim tenzijama i etničkim i verskim razlikama. Ovi elementi čine region i inherentno nestabilnim i podložnim uticaju i mešanju spoljnih aktera. Zbog toga su, u svetlu previranja izazvanih invazijom na Ukrajinu, spoljni akteri, kao što je Rusija, nastojali da iskoriste tu ranjivost, podsticanjem problema u ionako problematičnom regionu.

Pitanje ruskog uticaja na ZB je tema o kojoj se naširoko raspravlja. S jedne strane, neki tvrde da je prisustvo Moskve u regionu prenaplašeno, kao i da njeni drugi geostrateški prioriteti uvek imaju prednost u odnosu na one sa tradicionalnim saveznicima, npr. slovenskim bratstvom na ZB. Drugi tvrde da mešanje Moskve na ZB ne treba potcenjivati i da region treba da preduzme preventivne

mere kako bi zaustavio dalje napredovanje ruskog uticaja. Međutim, značajan broj naučnika tvrdi da možda postoji neka istina u obe perspektive, tačnije da, iako Kremlj ima uticaja i interesa na ZB, njegov pristup je, i uvek je bio, pre svega oportunistički. To jest, Kremlj će iskoristiti veze koje uživa sa nekim lokalnim akterima i vladama u SB da sprovede svoj program – koji uglavnom izaziva probleme EU i NATO- u – i posebno da se uspori, a ako je moguće blokira, dalje pridruživanje NATO-u. Međutim, ta perspektiva takođe prepoznaje granice sposobnosti Rusije i činjenicu da je budućnost regiona u EU. Zaista, region je posvećen pridruživanju EU, ali spor proces integracije u EU izazvao je mnogo kritika. Ovaj zastoj u pridruživanju probudio je strahovanja u pogledu povećanja malignog uticaja alternativnih spoljnih sila, uključujući Kinu, koja je, neki tvrde, možda veća pretnja od Rusije.

Sa nemirnim političkim događajima koji se redovno dešavaju osnova, predstojeći izbori u EU i SAD ove godine iu nekoliko važnih država EU, kao i druge bezbednosne izazove sa kojima se svet suočava, ni ZB, ni EU i NATO ne mogu da potcene krhkost sadašnje situacije. Drugim rečima, ne treba žmuriti na ideju da je region imun na veće probleme. Stoga je svrha ovog sažetog prikaza politike da analizira ruski uticaj na ZB, posebno bezbednosne izazove sa kojima se ovaj region suočava od potpune invazije na Ukrajinu, i sugeriše put napred.

Sadržaj:

I. Pozadina, cilj i metodologija istraživanja	10
<hr/>	
II. Rezime o bilateralnim odnosima sa Rusijom po zemljama	12
Albanija	12
Bosna i Hercegovina	13
Kosovo	15
Crna Gora	17
Severna Makedonija	19
Srbija	20
<hr/>	
III. Analiza o tome kako je ruska invazija velikih razmera na Ukrajinu redefinisala bezbednosne izazove na Zapadnom Balkanu:	22
a. Uticaj rata u Ukrajini na Zapadni Balkan	22
b. Posledice i rizici	23
c. Motivi Rusije na Zapadnom Balkanu	24
<hr/>	
IV. Zaključak i preporuke za dalji rad	25

Pozadina, cilj i metodologija istraživanja

Da bi se razumeo ruski interes na Balkanu, potrebno je sagledati istoriju ovog regiona, kao i interese Velikih sila koje su istorijski nastojale da tamo izvrše svoj uticaj, bilo da je to direktno ili preko posrednika. Balkanska istorija je prilično složena, kao što je Balkan bio raskršće između otomanskih, austrougarskih, nemačkih, u određenoj meri italijanskih, a u poslednje vreme britanskih, američkih i EU interesa. Rusija je, takođe, za vreme cara, sovjetskog i postsovjetska vremena takođe bacila oko na ovaj region. Od pada Gvozdene zavese, praćene kolapsom bivše Jugoslavije, koji su doveli do četiri uzastopna rata podstaknuta nacionalističkim i ekspanzionističkim težnjama Srbije, države u regionu krenule su putem konsolidacije svojih državnosti, ulažući napore u rešavanje bilateralnih sporova i sprovode reforme kako bi se pridružile EU.

EU je sa svoje strane signalizirala da pozdravlja proširenje EU kako bi uključila države ZB i već dvadeset godina radi sa njima na obezbeđivanju nesmetanog puta ka evropskoj integraciji. Preciznije, međutim, 2003. godine, dvadeset godina kasnije, nijedna od država ZB (osim Hrvatske koja je u EU učlanjena 2013. godine) nisu članice EU, niti imaju jasan vremenski okvir kada će se to dogoditi.¹ Nekoliko obećanja je takođe dato posle 2003; na primer, 2018. godine, pod Junkerovom komisijom, postojalo je "obećanje" da bi ZB6 mogao da se pridruži do 2025.² Kako se ovo obećanje očigledno neće ostvariti, sada se spekulise o 2030. kao potencijalnom datumu pridruživanja, iako i tu postoje sumnje.³ Mada se čini da ovaj novi predlog sadrži paket koji uključuje fazni prijem, postavlja se pitanje da li su takvi vremenski okviri zaista važni ako ne postoji jasnoća o tome šta treba da se uradi da bi se steklo punopravno članstvo?

Rusija je, s druge strane, istovremeno prećutno prihvatajući činjenicu da je budućnost regiona u EU, povremeno pokušavala da istakne svoje prisustvo u ZB. Kremlj je često pokušavao da iskoristi narodno osećanje koje uživa među hrišćanskim pravoslavnim stanovništvom u regionu kako bi ojačao odnose sa lokalnim političkim i kulturnim akterima, vladama i preduzećima. Na primer,

Aleksandar Dugin, ruski slavofilski filozof i Putinov intelektualni guru, predložio je ideju o stvaranju "Balkanske pravoslavne unije".⁴ Štaviše, ruski uticaj nije zasnovan samo na veri. Na primer, preko Evroazijske ekonomske unije (EAEU), jedinstvenog tržišta koje predvodi Rusija, a koje su učinile bivše sovjetske države, Rusija je pokušala da privuče države kao što je Srbija. Srbija je 2019. potpisala Sporazum o slobodnoj trgovini sa EAEU. Iako je poznato da ova unija ne može da se takmiči sa EU zbog toga koliko ova druga ulaže u ZB, Rusija koristi takve inicijative za sopstvene političke interese, a zauzvrat ih države kao što je Srbija koriste kao balansirajući čin sa ciljem da imaju koristi i od EU i od Rusije.⁵ I zaista, dok države ZB imaju koristi od usklađivanja sa EU i NATO-om, Kremlj je osporio proces integracije. Pored toga, Sonja Biserko, predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji tvrdi da s obzirom na stagnirajuće probleme i bilateralne sporove koji i dalje postoje u regionu, ZB predstavlja lak plen za Rusiju.⁶ Kao rezultat ruske invazije na Ukrajinu, na ZB raste strah od veće nestabilnosti, uključujući stvarni sukob, ili kako neki kažu, ZB je mesto gde bi Rusija želela da otvori drugi front kako bi odvrtila pažnju pristalicama Ukrajine na Zapadu.⁷

Zbog ranjivosti regiona, u kombinaciji sa rizikom koji predstavljaju lideri sa autokratskim tendencijama, rizikom od ponovljenih terorističkih napada kao što je ono što se dogodilo na Kosovu 24.septembra, zapaljive retorike lidera koji otvoreno podržavaju separatizam, države ZB pozivaju EU i NATO da intervenišu i pruže jasniju perspektivu njihove budućnosti, kao i obezbeđivanje sigurnosti. Iako su tri države ZB (Albanija, Crna Gora, Severna Makedonija) članice NATO-a, a region kao celina okružen zemljama članicama NATO-a, prostor za rusko mešanje i uticaj ostaje.

Stoga će ovaj rezime politike biti usredsređen na šest država ZB: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Crnu Goru, Severnu Makedoniju i Srbiju. Cilj ovog kratkog rezimea politike je četvorostruki: prvo, da se pruži opšti pregled odnosa svake države ZB sa Rusijom. Drugo, da se identifikuje uticaj rata u Ukrajini. Treće, da opišemo ciljeve Rusije i razloge za vršenje njenog uticaja u regionu. Četvrto

¹ EWB. „Dvadeset godina od Solunskog obećanja o evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana. Evropski zapadni Balkan, 21. jun 2023

² Gotev, Georgi. „Junker govori balkanskim državama da je ulazak u 2025. moguć za sve.“ euractiv.com, 26. februar 2018

³ EWB. „Michel: Moramo biti spremni, sa obe strane, da se proširimo do 2030. Evropski zapadni Balkan, 28. avgust 2023

⁴ Cero, Harun. „San Ultradresničara I Rusije: „Balkanski Pravoslavni Savez.““ Al

Jazeera Balkans, 16 July 2017

⁵ Cero, Harun. „Euroazijska I Evropska Unija: „Šizofrenost Vanjske Politike Srbije.““ Al Jazeera Balkans, 1 Sept. 2019

⁶ Cero, Harun. „San Ultradresničara I Rusije: „Balkanski Pravoslavni Savez.““

⁷ Shedd, David, i Stradner, Ivana. „Drugi front Rusije u Evropi“. Foreign Affairs, 7. novembar 2023

i poslednje, sažetak politike će dati listu preporuka o tome šta region u celini, uz pomoć EU i NATO- a, mora da uradi da bi ograničio prostor za ruski uticaj.

Metodologija istraživanja uključuje mešavinu primarnih i sekundarnih podataka. Primarni podaci uključuju četrnaest intervjua sa bivšim i sadašnjim političarima, bivšim diplomatama, kao i političkim savetnicima, profesorima i političkim analitičarima iz šest država ZB. Sekundarni podaci uključuju diskurs i tematske analize, lokalne i međunarodne tink-tank izveštaje i vesti, kao i knjige koje su napisali istaknuti pisci na tu temu.

Pre nego što zaroni u bezbednosne implikacije rata u Ukrajini i preporuke za put napred, u **sažetom prikazu politike** prvo će biti predstavljen pregled njihovih odnosa sa Rusijom.

Albanija

Albanski premijer Rama je 2022. godine na samitu u Briselu rekao da je Albanija 100 odsto na radaru Rusije. Štaviše, na ovogodišnjem sastanku Saveta bezbednosti UN u oktobru kojim je predsedavala Albanija, albanski premijer Rama sukobio se sa stalnim predstavnikom Rusije u UN Vasilijem Nebenzijom prkoseći naporima Nebenzje da poremeti govor ukrajinskog premijera Zelenskog.⁸ Ove dve instance sugerišu sledeće: prvo, Rusija ima samo marginalni interes i/ili uticaj u Albaniji, a drugo, odnosi između dve države su zategnuti. Zaista, opšta percepcija kada se govori o ruskom uticaju na ZB je da Albanija nije podložna ruskom uticaju kao druge države u regionu.

Od pada komunizma odnosi između Albanije i Rusije su ograničeni. To je rezultat naknadnih promena unutar bezbednosne arhitekture EU.⁹ Kao kandidat za članstvo u EU od 2014. godine, Albanija je uskladila svoju politiku sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU tako što je sankcionisala Rusiju i 2014. kada je Rusija anektirala Krim, i 2022. godine, kada je Rusija pokrenula svoju potpunu invaziju na Ukrajinu.¹⁰ Sankcije uključuju dvanaest paketa sankcija, kao što su zamrzavanje imovine 650 pojedinaca i potpuna zabrana ruskih letova, kao i proglašavanje nekolicine ruskih diplomata personom non-grata.¹¹ Konačno, kada je reč o percepciji javnosti, Albanci imaju negativnu sliku Rusije; istraživanje koje je sproveo FES 2020. godine, otkrilo je da približno 42 odsto stanovništva smatra da je uticaj Rusije veoma negativan, 38 odsto ga doživljava kao negativan, 10 odsto je neutralno, a 5,5 odsto ga doživljava kao pozitivno.¹²

Pored toga, ekonomski odnosi između Albanije i Rusije su ograničeni, a diplomatski odnosi ostaju zamrznuti. Ako neko pokušava da identifikuje bilo kakve pokušaje ili konkretne primere mešanja Rusije u albanske poslove, postoje ili neuspeli pokušaji ili primeri koji ne prevazilaze puke glasine. Pre nekoliko godina, na primer, Rusija je

pokušala da dobije pristup staroj podmorničkoj bazi u Albaniji, ali je njen zahtjev odbijen. Pored toga, ruski preduzetnici trudili su se da investiraju u albansku turističku infrastrukturu na njoj prelepoj obali, ali u tome nisu uspeli.¹³ Štaviše, kada su u pitanju glasine, 2019. godine, kada je EU negirala otvaranje pristupnih pregovora sa Albanijom i Severnom Makedonijom, pojedini informativni portali izvestili su da je Rusija navodno uputila poziv Albaniji da se pridruži Evroazijskoj ekonomskoj uniji (EAEU). Drugi primer je kada je nekoliko turista (dva Rusa i jedan Ukrajinac) ušlo u vojnu bazu u Gramšu da je fotografiraju. Pored toga, iako nepotvrđen, BBC je nedavno objavio članak u kojem se tvrdi da je Lulzim Baša, bivši lider Demokratske partije, možda dobio sredstva od Rusije.¹⁴ Pored toga, ruski ministar inostranih poslova Lavrov tvrdio je da Albanija šalje trupe u Donbas (međutim, postoje dokazi da su se neki Albanci dobrovoljno prijavili da se bore na strani Ukrajine protiv Rusa ali su to uradili kao pojedinci, a ne po nalogu vlade¹⁵). Ovo nije prvi put da Lavrov izlaže tako pogrešne tvrdnje; Lavrov i drugi ruski političari su se 2015. potrudili da poguraju narativ da Albanija ima teritorijalne pretenzije prema Srbiji, Grčkoj, Makedoniji i Crnoj Gori u pokušaju da izazove etničke tenzije u regionu.¹⁶ Međutim, politički analitičari iz Albanije te slučajeve tumače kao puku nepotvrđenu propagandu.¹⁷

Imajući na umu sve navedene zaključke, može se zaključiti da bi Albanija zaista mogla da bude pod radarom Rusije, uprkos ograničenim naporima Rusije i nepotvrđenim glasinama. Ditmir Bushati (Bušati), bivši ministar inostranih poslova Albanije, tvrdi da za globalnog aktera kao što je Rusija, a s obzirom na uticaj koji je težila da izvrši širom Evrope i šire, Albanija predstavlja anomaliju. Rusiji bi bilo teško da ostvari svoje ciljeve među Albancima. "Čak i ako bi, hipotetički tvrdeći, EU zatvorila vrata putu Albanije ka integraciji, teško da bi Albanija videla Rusiju kao alternativu strateškom partneru", zaključuje Bušati.¹⁸

⁸ European Pravda, i Ukrainka Pravda. „Predstavnik Rusije u UN pokušava da poremeti govor Zelenskog.“ *Ukrajinska pravda*, 20. septembar 2023

⁹ Intervju sa Ditmirom Bušatijem, bivšim ministrom spoljnih poslova, Albanija, 9. oktobar 2023.

¹⁰ Međunarodni republikanski institut. „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.“ Međunarodni republikanski institut, 29. januar 2022

¹¹ Sinoruka, Fjori. „Albanija uvela sankcije Rusiji zbog napada na Ukrajinu.“ *BalkanInsight*, 28. februar 2022.

¹² Dyrnishi, Arjan. „Albanski bezbednosni barometar: Nacionalna anketa 2020.“ *Tirana.fes.de*, 2021 str. 56

¹³ Intervju sa Šonom Birnsom, bivšim zvaničnikom američkog Stejt departmenta, bivšim šefom američke diplomatske posmatračke misije na Kosovu 1998-99, i ekspertom za Balkan, 2. novembar 2023

¹⁴ Oliver, James, et al. „Kriminalci i razbijači sankcija koji iskorištavaju rupu u tajnosti Velike Britanije.“ *bbc.com*, 2. nov. 2023,

¹⁵ Intervju sa Šonom Bernsom

¹⁶ Stronski, Paul, i Himes, Annie. „Igra Rusije na Balkanu.“ *Karnegijeva zadužbina za međunarodni mir*, 2019. Carnegie Endowment

¹⁷ Intervju sa političkim analitičarem i univerzitetskim profesorom, Albanija, 05.10.2023.

¹⁸ Intervju sa Ditmirom Bušatim

Bosna i Hercegovina

Kada je reč o ruskom uticaju, Bosna i Hercegovina (u daljem tekstu: Bosna) predstavlja sasvim drugačiju sliku od Albanije. Rusija uživa političke, ekonomske i kulturne odnose sa Bosnom, posebno sa bh. entitetom Republika Srpska (RS) i njenim liderom Miloradom Dodikom. Rusija je uključena u "proizvodnju električne energije, projekte nuklearne energije, rafinerije nafte i prodaju benzina" u RS. Ima rafineriju nafte Zarubežnjeft, koja je "koštala ruske investitore 60 miliona dolara od 2016. godine, ali Rusija je održava zbog preimućstva, jer drži ljude zaposlene, gradi dobru volju i omogućava Rusiji da stvori partnerstvo sa RS".¹⁹ Štaviše, Rusija je 2015. stavila veto na nacrt rezolucije UN kojom se priznaje genocid u Srebrenici, uz opravdanje da bi takva rezolucija bila remetilačka za zemlju.²⁰ Rusija čak pruža vojnu podršku RS, stala je na stranu Dodikove težnje. Prema rečima zvaničnika EU, Dodikovi napori da povuče trupe iz bosanske vojske i stvore odvojene snage bosanskih Srba "podrivaju sposobnost države da funkcioniše i sprovodi svoje ustavne odgovornosti".²¹ Dok je Bosna osudila rusku invaziju na Ukrajinu, RS odbija da sankcioniše Rusiju. Ono što ove brze činjenice ukazuju je da je Bosna zaista sklona uticaju Rusije. Kao što će kasnije pokazati nalazi ovog sažetkog prikaza politika, Bosna je među državama ZB koje su najpodložnije ruskom mešanju u nekoliko aspekata: političkom, vojnom i ekonomskom.

Adnan Čerimagić, viši analitičar ZB, tvrdi da su odnosi između Bosne i Rusije imali prekretnicu 2014.²² Veliki protesti koji su održani u više gradova u Bosni u februaru 2014. godine, kao rezultat nezadovoljstva građana vladom, poslužili su kao poziv na buđenje EU da ujedini stranke koje su bile bliske Evropskoj narodnoj partiji. To je značilo izostavljanje Dodika. Pre izbora koji su trebali da se održe u oktobru te godine, Dodik je shvatio da je ostao bez saveznika i odlučio da poseti Putina u septembru te godine. Od tada su njihovi odnosi samo ojačali na mnogim nivoima, uključujući lične, političke i ekonomske. Ubedljiv referendum iz 2016. godine, na primer, koji je Rusija otvoreno podržala, imao je za cilj da održi Nacionalni dan RS kao praznik izazivanjem polemike sa Ustavnim sudom Bosne, što je dovelo do toga da Dodik postane potpuno osokoljen Putinom kako bi spasio svoju političku moć i autoritet. Do

2018. godine Dodik je uspeo da pobedi opoziciju i otvoreno se angažovao sa liderima krajnje desnice kao što je mađarski premijer Viktor Orban.²³

Pored toga, Čerimagić objašnjava da Rusija nastavlja da koristi svoj veto u UN glasanjem za produženje vojne misije EU (EUFOR) kako bi ukazala da Moskva ima pravo glasa u međunarodnim odnosima. Nakon početka Putinove "specijalne vojne operacije" u Ukrajini, čak su i generalni sekretar NATO Jens Stoltenberg i visoki predstavnik za vanjsku politiku EU Džozef Borel govorili o Putinovom planu (navodno u koordinaciji sa Dodikom) iz juna 2021. godine o pokretanju brze invazije na Ukrajinu, za koju su mislili da će na kraju destabilizovati Moldaviju i Bosnu, što bi za RS predstavljalo priliku da proglasi neku vrstu nezavisnosti od Bosne i Hercegovine. Dodik je čak otvoreno govorio i o "Srpskom svetu" (Srpski svet), koja je paralela sa "Rusky Mir" (Ruskom svetu), što pokazuje koliko je Putin, zapravo, uzor Dodiku. Takva preteća izjava je crvena zastava za ceo region ZB. Iako je američka ambasada u Sarajevu osudila ovu izjavu (pa čak i sankcionisala Dodika i njegove partnere), EU tek treba da izda saopštenje.

Mada Rusija ima ekonomsko prisustvo u Bosni, ona je daleko manja od onog u EU. Podaci iz 2020. pokazuju da Rusija čini samo tri odsto IHD u Bosni, u poređenju sa udelom EU od 64 odsto. Međutim, Rusija ima snažan ekonomski uticaj u RS zbog svoje kontrole nad tom velikom rafinerijom u toj zemlji i čak se šušalo o kreditima Dodikove vlade. Pored toga, kako piše Majda Ruge, viši politički saradnik u Berlinu, "uprkos ograničenom ekonomskom uticaju Rusije, čvrsta namera Moskve je da nastavi da podriva postojeće zapadne političke i bezbednosne inicijative u Bosni".²⁵ Putem niskobudžetnih akata Rusija nastoji da spreči Bosnu da usvoji koherentnu spoljnu politiku. To je najbolje oslikano time kako je Igor Kalbukhov, ruski ambasador u Bosni, reagovao na mogućnost ulaska Bosne u NATO; "Ako Bosna odluči da bude član bilo kog saveza, to je unutrašnja stvar. Naš odgovor je druga stvar. Primer Ukrajine pokazuje šta očekujemo. Ako bude bilo kakve pretnje, odgovorićemo", rekao je Kalbukhov u intervjuu u martu 2022.²⁶ Kada je reč o dodatnim bezbednosnim

¹⁹ Stronski, Paul, i Himes, Annie. „Igra Rusije na Balkanu“.

²⁰ Reuters. „Rusija stavlja veto na potez UN da Srebrenicu nazove „genocidom.“ BBC News, 8. jul 2015

²¹ RSE i Balkan servis RL. „Savet bezbednosti UN produžava bosanske mirovne snage nakon smirivanja Rusije i Kine.“ Radio Slobodna Evropa/Radio Sloboda, 4. novembar 2021,

²² Intervju sa Adnanom Čerimagićem, višim analitičarem za zapadni Balkan, 04.10.2023.

²³ Intervju sa Adnanom Čerimagićem

²⁴ Intervju sa Adnanom Čerimagićem

²⁵ Ruge, Majda. „Prošlost i bes: kako ruski revizionizam ugrožava Bosnu.“ ECFR, 13. septembar 2022

²⁶ Belančić, Nataša. „Ambasador Rusije: Bosna može u NATO, ali će Moskva reagovati na pretnje.“ N1, 16. mart 2022

pitanjima, bilo je glasina da bi Rusija mogla da otvori kulturni i humanitarni centar u Banja Luci (sličan postoji i u Nišu, u Srbiji), što izaziva zabrinutost da će poslužiti kao još jedno sredstvo za ostvarivanje geopolitičkih ambicija Rusije.²⁷ Odavno je poznato prisustvo Noćnih vukova,²⁸ Vagnera i drugih pro-kremljskih grupa u bosanskoj RS, što je samo još jedan primer kanala uticaja koji ugrožavaju stabilnost Bosne.

Međutim, rusofilsko raspoloženje varira širom Bosne. Kada se razgovara o ruskom uticaju u Bosni, mora se uzeti u obzir više perspektiva: perspektiva RS i njene Federacije. Njihovi stavovi se razilaze oko usklađivanja sa zajedničkom bezbednošću i spoljnom politikom EU; prvi nije u redu, dok drugi jeste. Ista stvar se ogleda i u javnosti. Bosanski Srbi vide Rusiju kao svog saveznika, dok bosanski Hrvati i bosanski Muslimani vide NATO i EU kao svoje saveznike. Uprkos promeni izborne politike u Bosni, ankete pokazuju da je NATO i dalje široko popularan. Istraživanje koje je

prošle godine sproveo Međunarodni republikanski institut pokazalo je da 69 odsto Bošnjaka i 77 odsto Hrvata podržava članstvo u NATO-u, dok je samo 8 odsto bosanskih Srba za.²⁹

Ono što pregled ovih zaključaka pokazuje o odnosima Rusije i Bosne jeste da višestruki uticaj postoji, ali uglavnom zahvaljujući pojedinačnoj agenciji lidera kao što je Dodik, koja omogućava Putinu da tamo izvrši svoj uticaj. Međutim, sa proruskim liderima kao što je Dodik, s obzirom na krhkost državnosti Bosne (uprkos činjenici da je Bosna nedavno dobila status kandidata za prijem u EU), situacija je daleko od stabilne. Ipak, ruski uticaj u Bosni i pretnja koju ona predstavlja izgleda padaju na gluve uši u Briselu. Kasnije u tom rezimeu politika pozivamo EU i NATO da urade bolji posao u usidrenju Bosne unutar svoje bezbednosne orbite, zbog činjenice da je to od kritičnog značaja za obezbeđivanje politički stabilne i bezbedne klime za Bosnu.

²⁷ E. Dz. Centar u Banjaluci i autoput kao najava većeg prisustva Rusije u BiH." Sarajevo Times, 31. decembar 2021

²⁸ Balkanski servis RSE/RL. „Članovi ruske motociklističke grupe Noćni vukovi učestvuju na obeležavanju Dana Republike Srpske." RadioFreeEurope/RadioLiberti, 9. januar 2023

²⁹ Međunarodni republikanski institut. „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.”

Kosovo

Kosovo, u poređenju sa ostalim zemljama zapadnog Balkana, nema formalne diplomatske odnose sa Rusijom. To je zato što ovo poslednje ne priznaje nezavisnost Kosova, što Putin koristi da opravda rusku podršku separatističkim pokretima u svom takozvanom "Blizu inostranstva".³⁰ Međutim, iako dve države nemaju bilateralne odnose, one imaju dosta nezvaničnih kontakata. "Slučaj Kosovo" Kremlj je prilično često "koristio". Prvo, zato što Kremlj periodično optužuje NATO za kršenje međunarodnog prava svojom vojnom intervencijom 1999. protiv Srbije kako bi zaustavio srpsko etničko čišćenje kosovskih Albanaca, da bi opravdao rusko stvarno kršenje međunarodnog prava u napadu na Gruziju 2008. godine i zauzimanja delova te zemlje. I drugo, zato što su Zapad (SAD, Kanada, Nemačka, Velika Britanija, Francuska itd.) priznali nezavisnost Kosova. Putin to nikada nije prihvatio i konstantno je optuživao Zapad za licemerje.³¹ Zato je, kako tvrdi Lulzim Peci, politički analitičar sa Kosova, "politika Rusije uvek bila više prema Kosovu, nego na Kosovu. Cilj nije samo da se Kosovo prikaže kao propala država, nego da se otkriju slabosti i "nepravde" Zapada", zaključio je Peci.³² Štaviše, drugi razlog zašto Kosovo igra ulogu u odnosima Rusije i ZB je nerešeni spor Kosova i Srbije. Pošto je istorijski stala na stranu Srbije (pre svega zbog njihovog slovenskog pravoslavnog bratstva), Rusija žestoko podržava odbijanje Srbije da prizna nezavisnost Kosova. Stoga, dok intervencija NATO-a na Kosovu 1999. ostaje dugotrajna ruska ljutnja prema Zapadu, ona takođe pruža mogućnost Rusiji da održi, pa čak i ojača svoj uticaj u verovatno najvažnijoj državi na ZB.

Kao što je ranije pomenuto, iako Kosovo i Rusija nemaju diplomatske odnose, Rusija je pokušala da pronađe način da se meša u unutrašnje stvari Kosova. I tokom pregovora u Rambujeu u martu 1999, kao i tokom pregovora u Beču o statusu Kosova 2006, Rusija je stala na stranu Srbije i pokušala da utiče na ishod, ali je bila nadglasana. Nakon što je Milošević kapitulirao u junu 1999. godine, ruski mirovnjaci sa sedištem u Bosni požurili su na Kosovo da pokušaju da zauzmu prištinski aerodrom pre dolaska NATO trupa. To je umalo dovelo do vojne konfrontacije između NATO-a i

Rusije. Rusija je na kraju odustala. Kosovo je tako za Rusiju bilo uzrok brojnih poniženja.

Kremlj i dalje ima neke karte koje može da igra protiv Kosova. Prvo, koristi svoje stalno glasanje u Savetu bezbednosti UN da stavi veto na kandidaturu Kosova za članstvo u UN i podržava lobiranje Srbije protiv članstva Kosova u međunarodnim organizacijama, kao i podršku lobiranju Srbije za derecognaciju Kosova.³³ Drugo, Putin uživa veliku popularnost među srpskim stanovništvom (kako u Srbiji, tako i u opštinama sa srpskom većinom na Kosovu) – što je karta nacionalizma koju je savladao koristeći je i čini se da ne okleva u tome, posebno da bi stvorio probleme svojim rivalima u NATO-u.

Zaista, Rusija se trudila da utiče na raspoloženje srpske manjine na Kosovu putem propagande i zapaljive ikonografije. Odmah posle rata 1999. Enver Hoxhaj (Hodžaj), bivši kosovski ministar inostranih poslova, objasnio je da su neki lokalni srpski političari koji su bili članovi Skupštine Kosova pokušali da šire propagandu kao što je "Zapad je u padu, EU je propali projekat. U osnovi, sve što je bilo u liniji slovenskog bratstva ruskog ultranacionalističkog filozofa Aleksandra Dugina bio je narativ koji su lokalni srpski političari prigrlili i rasejali", dodao je Hodžaj.³⁴ Čak i sada, Putin uživa popularnost u opštinama sa srpskom većinom na Kosovu. U maju 2023. održani su opštinski izbori u opštinama sa srpskom većinom na severu Kosova, koje su Srbi bojkotovali. Kao rezultat toga, lokalni albanski gradonačelnici preuzeli su dužnost, a u opštini Zvečan pronađeni su Putinovi portreti.³⁵ Ovo je jedan od mnogih slučajeva koji otkrivaju popularnost Rusije među srpskom manjinom na Kosovu, kao što su, na primer, bili grafiti pronađeni na severu Mitrovice koji povlače paralelu između Kosova i Krima.³⁶

Štaviše, propagandna mašinerija Moskve je moćno sredstvo za održavanje popularnosti Rusije među ranjivim grupama. Ova mašina je postala korisna i za političare kao što je predsednik Srbije Vučić, repliciran kako u ratu na Kosovu 1999. tako i u aktuelnom ratu u Ukrajini. Na primer, "Baš kao što je Srpski predsednik Milošević tvrdio da su Srbi na

³⁰ Ingimundarson, Valur. STRATEŠKO AŽURIRANJE „kosovskog predsedana“: rusko opravdanje vojnih intervencija i teritorijalnih revizija u Gruziji i Ukrajini. LSE, jul 2022

³¹ Koha. „Rusija optužuje Zapad za „licemerje i dvoličnost“ u vezi sa pitanjem Kosova“. Koha.net, 9. mart 2023

³² Intervju sa Lulzimom Pecijem, političkim analitičarem, Kosovo, 4. oktobar 2023

³³ Hodžaj, Enver. Veliki okršaj: Kako se Rusija bori protiv Kosova i Balkana, str.

³⁴ Intervju sa Enverom Hodžajom, bivšim ministrom spoljnih poslova, Kosovo, 24. oktobar 2023.

³⁵ Aktuale1. „Putinova fotografija u kabinetu bivšeg predsednika Zvečana.“ Aktuale.mk, 11. dec. 2023

³⁶ Tschinderle, Franziska. „Povratak u Severnu Mitrovicu. Jedna stvar se nije promenila. Još uvek imaju ovaj grafit koji kaže: „Kosovo je Srbija – Krim je Rusija“, Ks/ Bivši Twitter, 2. mart 2022

Kosovu ugnjetavani od strane lokalnih Albanaca, Putin je instrumentalizovao imidž navodno ugnjetavanih Rusa u Ukrajini kao još jedno opravdanje za ovaj rat. Čak i sada, predsednik Srbije Vučić sledi Miloševićeve obrasce i, iako tvrdi da podržava kosovske Srbe, koristi ih kao sredstvo za izazov napetosti na Kosovu.³⁷ Pored toga, od rata u Ukrajini bilo je nekih nefiltriranih medija na Kosovu koji su pokušavali da prikažu Rusiju kao moćnu vojnu silu. Međutim, Lulzim Peci tvrdi da su napori da se uliva strah među Albancima i da se Rusija prikaže kao zaštitnik Srba na Kosovu iluzioni.³⁸

Osim pomenutih kanala za uticaj, Rusija ima malo drugih puteva da se meša u unutrašnje poslove Kosova, posebno zbog ogromnog prozapadnog osećanja kako među vladom tako i među stanovništvom. Rusija ima kancelariju za vezu u Prištini (mada je nejasno da li ostaje otvorena), ali je njene predstavnike personama non-grata proglasila kosovska predsednica Vjosa Osmani. Rusija možda ima određenog uticaja preko svog osoblja zaposlenog u UNMIK-u (neophodnost prisustva ove kancelarije i danas dovode u pitanje mnogi kosovski Albanci) i možda nekog osoblja u kancelariji OEBS-a,³⁹ ali osim toga, Rusija nema zvanične kanale uticaja na Kosovu. Mada državnost Kosova još uvek nije u potpunosti priznata od strane svih članica EU, a uskoro šesnaestogodišnja nezavisna zemlja nije ni članica UN, niti ima status kandidata za članstvo u EU, Kosovo je uskladilo svoju politiku sa politikom EU PJSP i brzo sankcionisalo Rusiju zbog invazije na Ukrajinu. S obzirom da Kosovo ima većinsko albansko stanovništvo, kao i u Albaniji, Rusiji je teško da prodre i izvrši svoj uticaj.

Javna percepcija Rusije na Kosovu je veoma negativna; 73 odsto kosovskih Albanaca ima veoma nepovoljno mišljenje o Rusiji, a 88 odsto podržava punopravno članstvo u NATO-u.⁴⁰

Međutim, uprkos odsustvu bilateralnih odnosa između Rusije i Kosova, Kosovo je sklono nestabilnostima, uglavnom zbog nestabilnih odnosa sa Srbijom, koja, kako je ranije istaknuto, uživa snažne veze sa Rusijom. Stagniranje dijaloga Kosova i Srbije i dalje je jedno od pitanja koje najviše zabrinjava u regionu. Iako je proces dijaloga počeo 2011., dve države se još uvek bore da postignu konačni sporazum koji bi vodio međusobnom priznavanju. Rizik za napetost ostaje, posebno zbog straha od preliva efekta rata u Ukrajini. Postoje navodi da je Rusija možda stajala iza terorističkog napada 24. septembra iz manastira Banjska na severu Kosova sa većinskim srpskim stanovništvom, kada je grupa naoružanih Srba ubila službenika kosovske policije; neki ispitanici su povukli paralelu između ovog incidenta i Prigožinove pobune.⁴¹ Mada te tvrdnje ostaju nepotvrđene, strah od ponovljenog sukoba u regionu i dalje postoji. Česte izjave Putina, Lavrova i portparola ruske MFA Zaharove o njihovim "zabrinutostima" u vezi sa dešavanjima na Kosovu samo dolivaju ulje na vatru. Kao što će ovaj sažeti prizak politika kasnije sugerisati, situacija na Kosovu trebalo bi da posluži kao podsticaj EU i NATO-u da pojačaju svoje napore u pomaganju državama koje su sklone povećanju nestabilnosti kao rezultat destabilizujućeg programa Rusije i njenih lokalnih saveznika na Zapadnom Balkanu.

³⁷ Loshaj, Jeta., „Kosovo i Ukrajina su sličniji nego što mnogi misle.” Prishtina Insight, 20. feb. 2023

³⁸ Intervju sa Lulzimom Peci

³⁹ Intervju sa Šonom Bernsom

⁴⁰ Međunarodni republikanski institut, „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.”

⁴¹ Panel diskusija sa Jetonom Zulfajem, političkim savetnikom premijera Kosova, 14.11.2023

Crna Gora

Crna Gora predstavlja komplikovaniji slučaj u pogledu ruskog uticaja. Istorijski gledano, Crna Gora i Rusija imale su bliske i tople odnose koji datiraju iz 19. veka. U moderno doba odnosi Crne Gore i Rusije počeli su da se pogoršavaju 2014. godine, kada je Crna Gora odlučila da uvede sankcije Rusiji zbog aneksije Krima. Površinski, Crna Gora je uskladila zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku sa EU. Međutim, trenutna politička situacija je složenija.⁴²

Rusija se umešala u napore Crne Gore kada su u pitanju njene evroatlantske integracije. Na primer, Rusi su pre nekoliko godina pokušali da spreče ulazak Crne Gore u NATO, što je kulminiralo neuspešnim pokušajem atentata na pro-NATO crnogorskog predsednika Đukanovića i neuspešnim državnim udarom. To je dovelo do prevremenog penzionisanja Putinovog savetnika za Balkan, bivšeg generala KGB Leonida Rešetnikova i, od većeg značaja, zahladnelo je zvanične rusko-crnogorske odnose.⁴³ Čak i nakon što je Crna Gora učlanjena u NATO, neki izvori tvrde da je Rusija pokrenula sajber-napade na vojno osoblje NATO-a.⁴⁴ Uprkos tome, simpatije prema Rusiji ostaju među dijelom stanovništva i grupom prosrpskih političara. Postoje neki političari u Crnoj Gori koji su pokušali da blokiraju sankcije Rusiji. Mada nisu uspeli, novoizabrana vlada u Crnoj Gori uključuje javno proruskog šefa skupštine Andriju Mantića i samim tim bi gajenje bližih odnosa sa Rusijom moglo da bude ponovo na dnevnom redu.⁴⁵

Srpska pravoslavna crkva (SOC) igra ključnu ulogu u omogućavanju ruskog uticaja u Crnoj Gori. Postoje dve pravoslavne crkve u Crnoj Gori, od kojih je jedna podređena SOČ-u u Beogradu i druga koja se razila sa tom crkvom, ali nije autokefalna i podržava političku i versku nezavisnost Crne Gore. Kontroverzni sporazum da jedna od pravoslavnih crkava u Crnoj Gori bude potčinjena Srbiji, potpisan u avgustu 2022. godine, predstavlja kritičnu pretnju za Crnu Goru jer je SPC veoma moćno, ako ne i najmoćnije oruđe za vršenje političkog uticaja. Bivši visoki političar u Crnoj Gori tvrdi da je mantra SPC da nema liturgije. On tvrdi da je „SPC lojalnija Rusiji nego sopstvenoj vladi, ako se ova

druga naginje ka Zapadu“.⁴⁶ Poenta je da se olakšaju političke ambicije Rusije i širi strah.

Bivši visoki političar je takođe dodao da Rusija ima geostrateške ambicije u Crnoj Gori, posebno zbog Jadranske pomorske baze u Jadranu. Tome je svedočila provokacija duž Jadranske obale u julu 2022. godine, kada je američki nosač aviona bio u Jadranu, a Rusija je poslala brodove da ga prate. Rusija je čak ponudila da kupi luku Bar za 1,2 milijarde evra (skoro polovinu crnogorskog budžeta,) ali je Crna Gora to odbila. Zato, prema rečima bivših crnogorskih političara, Crna Gora može da bude žarište budućih sukoba podsticanih ruskim provokacijama.⁴⁷

Kada je u pitanju politička slika, nedavno imenovana vlada u Crnoj Gori izazvala je zabrinutost u regionu. Novoizabrani predsednik Parlamenta Andrija Mandić otvoreno je prosrpski, prorusk i anti-NATO – u osnovi punomoćnik Putina i Vučića. Mandić je pozvao na ukidanje priznavanja Kosova od strane Crne Gore i povlačenje sankcija Rusiji.⁴⁸ Štaviše, predstojeći popis u Crnoj Gori, na kojem postoji zabrinutost da bi uticaj SOC-a – punomoćnika Rusije – mogao da podstakne mnoge Crnogorce da se izjasne kao Srbi, izaziva priličnu zabrinutost.⁴⁹

Kada je reč o percepciji javnosti, podaci pokazuju da 63 odsto stanovništva podržava članstvo u EU, 33 odsto podržava članstvo u NATO-u, a 32 odsto smatra da su odnosi sa Rusijom veoma povoljni.⁵⁰ Vesko Garčević, profesor Univerziteta u Bostonu, tvrdi da percepcija javnosti predstavlja neku vrstu duhovne dihotomije; dok većina Crnogoraca podržava Ukrajinu, ali i Rusiju vidi kao saveznika, oni će uvek izabrati EU kao poželjnu destinaciju za život. Ovde je uticaj srpskih i ruskih medija važan faktor. Garčević objašnjava da sve medije u Crnoj Gori kontroliše Srbija (neke čak i Rusija kao posledica toga), a da je samo javni servis nezavisan.⁵¹

Dakle, gore navedeni nalazi ukazuju na to da je Rusija dugo težila ka uticaju i uživala uticaj u Crnoj Gori. Njen uticaj je

⁴² Intervju sa Veskom Garčevićem, profesorom prakse međunarodnih odnosa i diplomatije, Bostonski univerzitet, 06.10.2023.

⁴³ Intervju sa Šonom Bernsom

⁴⁴ Intervju sa bivšim visokim političarom, Crna Gora, 18.10.2023

⁴⁵ Balkanski servis RSE/RL. „Nakon višemesečnog džokeja, Crna Gora odobrila novu koalicionu vladu.“ RadioFreeEurope/RadioLiberti, 31. oktobar 2023

⁴⁶ Intervju sa bivšim visokim političarom, Crna Gora

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ Balkanski servis RSE/RL. „Nakon višemesečnog džokeja, Crna Gora odobrila novu koalicionu vladu.“

⁴⁹ Intervju sa bivšim visokim političarom, Crna Gora

⁵⁰ Međunarodni republikanski institut. „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.“

⁵¹ Intervju sa Veskom Garčevićem

prvenstveno imperijalni i strateški – korišćenjem sličnog plana uspostavljanja Srpskog sveta/Ruskog mira i sticanja pomorske baze na Jadranu. Što je još važnije, iako je Crna Gora članica NATO već sedam godina, njen proces ka pregovorima o pristupanju EU je spor; stoga, s obzirom na ovaj zastoј, zajedno sa povoljnim stavom novoizabrane vlade prema Rusiji, ostaje da se vidi kako će se razvijati ruski uticaj u Crnoj Gori.

Severna Makedonija

Iako je ranije možda bila jedno od ključnih uporišta ruskog uticaja zbog nekih proruskih političara, čini se da se Severna Makedonija (nadalje SM) udaljava od Rusije i više nije na njenom radaru. Poput Albanije i Crne Gore, Rusija je dodala Severnu Makedoniju na svoju listu neprijateljskih država, zahvaljujući odluci da uvede sankcije Rusiji nakon njene invazije na Ukrajinu, po uzoru na EU. Prema Međunarodnom indeksu uticaja Instituta Prespa, Rusija se ne smatra glavnim uticajem u poslovima SM.⁵² "Nema značajnog ruskog prisustva u stvarnom ili finansijskom sektoru ekonomije, osim zavisnosti od ruskog gasa, ali će on biti smanjen izgradnjom novog gasovoda sa Grčkom, koji bi trebalo da bude završen 2024. godine".⁵³ Osim ovog aspekta, diplomatski odnosi između dve države su, čini se, zategnuti. Ipak, u SM postoje pitanja u vezi ruskog uticaja, koja zaslužuju daljnje istraživanje, jer ni u ovoj zemlji, regionu i EU, situacija ne može da se uzima zdravo za gotovo. SM će imati izbore sledeće godine, a čini se da se podrška naroda političkim strankama koje imaju proruske tendencije povećava.⁵⁴

SM je u martu 2020. postala članica NATO- a. Kao i Crna Gora i Srbija, SM zemlja kandidat je za članstvo u EU. Nakon postizanja sporazuma o promeni imena sa Grčkom – Prespanskog sporazuma iz 2018. godine – SM je brzo preduzela korake za otvaranje razgovora o pridruživanju EU. Međutim, to je bio dogovor koji je Rusija pokušala da poremeti, ali to je bio napor koji se pokazao kontraproduktivnim i ponižavajućim za Rusiju iz dva razloga. Prvo, takvo mešanje inspirisalo je Zapad da brže radi na ubrzanju članstva SM u NATO-u i postizanju Prespanskog sporazuma. Drugo, i Grčka (istorijski saveznik Rusije) i SM proterale su ruske diplomate koji su pokušali da

se umešaju u spor oko imena.⁵⁵ Međutim, dok je članstvo u NATO-u rešeno, kada je u pitanju članstvo u EU, SM se suočava sa još jednim kamenom spoticanja; Bugarska koristi svoj veto da spreči članstvo SM u EU zbog neslaganja oko ustavnog statusa bugarske manjine. Takvo nerešeno pitanje, tvrde neki analitičari, može da posluži kao još jedna prilika da se Rusija umeša.⁵⁶ Osim što je pokušala da zaustavi Prespanski sporazum, Rusija je pokušala da promoviše nacionaliste na čelu sa bivšim premijerom Nikolom Gruevskim i njegovom političkom partijom, što je dovelo do dvogodišnje političke krize između 2015-2017. i pada vlade Gruevskog – što je, tvrdi Kremlj, "revolucija u boji" koju je nametnuo Zapad.⁵⁷ Pored ovih slučajeva, kada je u pitanju percepcija javnosti, čini se da dominira prozapadno osećanje. Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da 22 odsto stanovništva SM vidi Rusiju kao veoma povoljnog saveznika, u poređenju sa 59 odsto onih koji podržavaju punopravno članstvo u NATO-u, a 74 odsto u korist članstva u EU.⁵⁸

Stoga zaključci ukazuju na to da SM izgleda nije toliko podložna nestabilnosti i ruskom uticaju kao neke druge države u regionu (delimično zbog nedostatka istorijskih afiniteta). Međutim, u Skoplju postoje neke opozicione stranke koje su proruske i čini se da vode u anketama, zbog čega se situacija ne može uzeti zdravo za gotovo.⁵⁹ Takođe postoji bojazan da bi, ako se desničarska vlada vrati, moglo doći do pomeranja ka Rusiji, što bi proizvelo sličnu situaciju kao u Crnoj Gori.⁶⁰ Stoga, iako SM možda neće momentalno biti žarište sukoba, nedostatak uspeha do sada njene kandidature za članstvo u EU mogao bi da ostavi SM izolovanim i postane plodno tle za remetilački uticaj malignih spoljnih aktera kao što je Rusija.

⁵² Stojkovski, Andreja, et al. „Indeks međunarodnog uticaja instituta PRESPE.“ Prespanski institut, 2019

⁵³ Intervju sa Draganom Tevdovskim, bivšim ministrom finansija, Severna Makedonija, 26.10.2023

⁵⁴ Interview sa političkim analitičarem iz Severne Makedonije, 13.11.2023

⁵⁵ Samorukov, Maxim. „Udvostruči ili odustaje: ruski pristup Severnoj Makedoniji i NATO-u. Carnegieendowment.org, 14. maj 2019

⁵⁶ Intervju sa političkim analitičarem iz Severne Makedonije

⁵⁷ Intervju sa Dr. Aleksandrom Spasovim, vanrednim profesorom teorijskih pravnih nauka na Pravnom fakultetu „Iustinianus Primus“ pri „Sv. Ćirila i

Metodija“, Severna Makedonija, 2. Novembar, 2023

⁵⁸ Međunarodni republikanski institut. „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.“

⁵⁹ Nikolovski, Ivan. „Rusija još uvek ima karte za igru u Severnoj Makedoniji.“ BalkanCrossroads, 27.06.2019,

⁶⁰ Act, Samantha. „Član IDU-a VMRO-DPMNE vodeći u anketama u Republici Severnoj Makedoniji, očekuje se da će pobediti na sledećim izborima | Međunarodna demokratska unija“. Idu.org, 25. oktobar 2023

Srbija

Rusija i Srbija uživaju aktivne diplomatske, vojne, ekonomske, kulturne i verske odnose. Vladimir Putin je, prema anketama, najpopularniji strani lider u Srbiji i gotovo zasenjuje popularnost predsednika Vučića. Veza između dve države je posebno jaka zbog nekoliko faktora. Za početak, istorijski gledano, Rusija je pritekla u pomoć Srbiji (i Bugarskoj) u rusko-turskom ratu 1878-79 i ponovo 1914. kada je Austro-Ugarska napala Srbiju. Drugo, dve države dele istočnu pravoslavnu veru. I treće, Rusija je oštro osudila NATO bombardovanje Beograda 1999. Pored toga, postoje snažne ekonomske veze između dve države, posebno u energetskom sektoru. Godine 2008, nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost, ruski Gazprom njeft kupio je srpsku kompaniju za naftu i gas Niš za 450 miliona dolara, obavezujući se da će uložiti još 600 miliona. Cena je, prema rečima eksperata, bila preniska, ali je bila znak "zahvalnosti" Srbije zbog snažnog protivljenja Rusije nezavisnosti Kosova. Konačno, tu je i vojna i obaveštajna saradnja: Rusija je uspostavila "Humanitarni centar" blizak Kosovu na jugu Srbije, čiji je cilj "sprečavanje i eliminisanje humanitarnih vanrednih situacija", ali, prema nekim izvorima, centar je ruska vojno-obaveštajna baza. Konačno, bilateralni vojni odnosi su takođe snažni. Ministarstvo odbrane Srbije je u 2019. godini dobilo 10 modernizovanih izviđačkih vozila BRDM-2MS kao donaciju Rusije. Ova vozila se koriste za nadzor noću i imaju termalne kamere za vid koje mogu da uoče ciljeve udaljene 3,5 km. Oni su naoružani mitraljezima KPVT od 14,5 mm sa brzinom od 600 metaka u minuti.⁶¹

Mada je Srbija osudila rusku invaziju na Ukrajinu na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija UNGA, ona se opirala pozivima EU da uvede sankcije Rusiji. Prema rečima Florijana Bibera, istoričara na Univerzitetu u Gracu, Srbija je odigrala "ulogu organizovanog balansiranja".⁶² To jest, pokušava da održi dobre odnose kako sa Zapadom (EU, NATO, SAD) tako i sa Rusijom. Međutim, Filip Ejodus, profesor Univerziteta u Beogradu, tvrdi da bi igra sedenja Srbije na dve stolice mogla da ima rok trajanja. "Takav način oplakla i pokušaj da se bude pragmatičan ne funkcioniše ako ste kopnena zemlja okružena članicama NATO-a", tvrdi Ejodus. Ejodus dalje dodaje da se ruski uticaj u Srbiji može

okarakterisati kao "uticaj po pozivu".⁶³ Obostrani interes koji postoji proizlazi iz činjenice da Rusija koristi Srbiju kao uporište za održavanje svog prisustva na ZB, dok zauzvrat Srbija dobija veto Rusije u SB UN koji blokira priznavanje državnosti Kosova. Konačno, kada je reč o percepciji javnosti, podrška Rusiji u Srbiji je prilično velika. Ankete pokazuju da 51 odsto Srba smatra da su odnosi sa Rusijom veoma povoljni, 48 odsto ne želi nikakav odnos sa NATO-om, a 50 odsto podržava članstvo u EU.⁶⁴ Takvi odgovori mogu se protumačiti kao gotovo intuitivni, tvrdi Ejodus. To je zbog narativa koji Rusija prodaje i prodaje decenijama među srpskim stanovništvom. I zaista, slično Crnoj Gori, ruska kampanja dezinformisanja u Srbiji teče punom parom.⁶⁵

Ovi nalazi ukazuju na to da ruski uticaj u Srbiji ima i ideološku i geopolitičku osnovu. Ruski ambasador u Srbiji Aleksandar Harčenko prilično je aktivan u širenju propagande da EU pokušava da natera Srbiju da popusti pod pritiskom da "odustane" od Kosova, kao i da se EU "meša" u poslove Srbije, dok Rusija, prema Harčenkovim rečima, to ne radi. To je direktan mehanizam kroz koji stavljaju štapove u točkove integracije u EU.⁶⁶ Od potpune invazije na Ukrajinu, osim odbijanja da sankcioniše Rusiju, u Beogradu i drugim gradovima održano je nekoliko proruskih skupova, koje je organizovala Vučićeva vlada, u znak podrške invaziji i okrivljavanja NATO-a. Štaviše, dok je Srbija ugostila ruske i ukrajinske izbeglice, ona je uskraćivala ulazak u Srbiju ruskim antiratnim aktivistima.⁶⁷ Nedavno, tri meseca nakon što su ga SAD sankcionisale, ultranacionalistički proruski šef srpske obaveštajne službe Aleksandar Vulin konačno je podneo ostavku; neki analitičari tvrde da je Vučić reagovao da ga ukloni kao odgovor na sve veće pritužbe Zapada na njega.⁶⁸

Pored toga, rusko-srpsko partnerstvo se tu ne zaustavlja. U septembru 2022, Beograd i Moskva potpisali su sporazum o koordinaciji spoljne politike.⁶⁹ Štaviše, kako je navedeno na početku kratke politike, Srbija se pridružila EAEU 2019. godine – što je još jedan pokazatelj igre sa dve stolice. Konačno, aktivisti za ljudska prava kao što je Sonja Biserko

⁶¹ Ministarstvo odbrane Republike Srbije. „Vozila BRDM-2MS su značajno unapređenje za izviđačke jedinice Vojske Srbije.“ Mod.gov.rs, 31. avg. 2020

⁶² Bieber, Florian. „Etapni zakon o balansiranju Srbije“. Georgetown Journal of International Affairs, 7. avgust 2023

⁶³ Intervju sa Filipom Ejodusom, profesorom bezbednosnih studija Univerziteta u Beogradu, Srbija, 10.10.2023

⁶⁴ eđunarodni republikanski institut. „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.“

⁶⁵ Maliqi, Agon. „Ruski informacioni rat na Balkanu: kako su identitet i

religija instrumentalizovani u kosovsko-srpskom sporu.“ Berkley Center Georgetown. 13. jul 2023

⁶⁶ Intervju sa Filipom Ejodusom

⁶⁷ Balkanski servis RSE/RL. „Ruski antiratni aktivista priveden na beogradskom aerodromu, zabranjen ulazak u Srbiju.“ RadioFreeEurope/RadioLiberti, 5. novembar 2023.,

⁶⁸ Intervju sa Šonom Bernsom

⁶⁹ Euractiv. „Srbija udvostručuje plan za koordinaciju spoljne politike sa Rusijom.“ euractiv.com, 26. septembar 2022,

odavno upozoravaju na rusku paravojnu grupu Vagner i Noćne vukove, zajedno sa srpskim ekstremističkim grupama koje rade na izazivanju sukoba na severu Kosova.⁷⁰

Ispostavilo se da je tačno da su srpski ekstremisti učestvovali u napadu na Banjsku 24. septembra, iako umešanost ruskih grupa nije potvrđena. Međutim, ovaj napad pokazuje da Srbija, kao i Rusija, gleda ka prošlosti, umesto da ide napred.⁷¹ Postoje dodatni primeri koliko su Beograd i Moskva isprepletani. Ipak, EU i NATO nisu smatrali Srbiju odgovornom za odbijanje da sankcioniše Rusiju i uskladi zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku sa EU, uprkos zvaničnom statusu kandidata koji uživa. Ostaje da se vidi koliko dugo će Srbija biti tolerisana na ovoj poziciji, ali neki

posmatrači strahuju da bi Srbija mogla da završi bez saveznika. „Nijedna zemlja koju podržava Rusija nije u boljem položaju – kao što je bio slučaj sa jermensko-azerbejdžanskim sukobom“, primećuje Filip Ejodus, profesor Univerziteta u Beogradu. Ejodus takođe tvrdi da Srbija možda nanosi štetu svom ugledu zbog nevoljnosti da sankcioniše Rusiju - postala je poznata kao outsajder u regionu. I mada se čini da Beograd nastavlja da igra inscenirano balansiranje između Istoka i Zapada, dugoročno, to se neće isplatiti u smislu puta ka pridruživanju EU.⁷² Imajući sve ovo u vidu, takva nekažnjivost izgleda samo podstiče lidere sa autokratskim tendencijama poput Vučića i Putina da ostvare svoje ciljeve u destabilizaciji ne samo svojih suseda već i svojih država.

⁷⁰The Geopost. "Biserko: Ruska paravojna jedinica „Vagner“, „Noćni vukovi“ i srpske ekstremističke grupe izazivaju sukob na severu Kosova." Geopost, 23. decembar 2022

⁷¹Panel diskusija sa Jetonom Zulfajem

⁷²Intervju sa Filipom Ejodusom

Analiza ruskog uticaja u regionu Zapadnog Balkana

Gorenavedeni zaključci dovode do nekoliko važnih pitanja: Kako se može proceniti pitanje uticaja Rusije na ZB? Ako neko prihvati argument da taj uticaj postoji, kakva je njegova priroda i da li se promenio od invazije na Ukrajinu, i ako jeste, kako? Koji su motivi koji stoje iza pokušaja Rusije da stekne i poveća svoj uticaj na ZB? Što je još važnije, kakve će biti posledice po region ako ruski uticaj potraje, posebno ako taj uticaj bude loš? Na kraju, kakva je uloga EU i NATO-a u reagovanju na ruske napore da utiče na ZB i koji koraci mogu da se preduzmu kako bi se zatvorili putevi ka tome u regionu?

Pronalaženje definitivnog odgovora o kojem se već nije razgovaralo u sklopu drugih organizacija, samita i sastanaka je teško. Naime, poziv – koji je donet već neko vreme – da EU, NATO i lideri ZB kolektivno napornije rade na eliminisanju oportuniteta Rusije za uticaj kako region ne bi odstupio od svog puta ka članstvu u EU. Međutim, ovo ne može da ostane samo narativ. Pojavljuju se pretnje i bezbednosni izazovi sa kojima se suočava Evropa, kao što su izliv sukoba na Bliskom istoku, aktuelni rat u Ukrajini, predstojeći izbori u EU i SAD 2024. godine, kao i oni u nekim pojedinačnim državama EU i ZB. Da li bi bilo realno da ZB očekuje da usred takvog razvoja događaja dobije neophodnu pažnju i podršku EU i NATO-a? Odgovor je teško predvideti. Stoga svi ti faktori pozivaju na čvrstu, brzu i jedinstvenu akciju kako bi se pomoglo regionu da ostane na putanji integracije u EU.

Pre razgovora o uticaju i posledicama rata u Ukrajini za ZB, treba da istaknemo da ukupna slika, izvedena delimično iz intervjua, kao i analiza drugih izvora, navodi nas na zaključivanje da su države ZB zaista podložne ruskom uticaju, bilo da su toliko promišljene, ili oportunističke. Pored toga, u zavisnosti od razvoja situacije na terenu, ruski uticaj može da se okarakteriše kontinuitetom i promenom. Tri glavne države u kojima se čini da je ruski uticaj najjači su Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina (preko entiteta RS). Severna Makedonija sigurno ostaje meta, ali njene proruske opozicione stranke ostaju slabe. Konačno, mada bi Kosovo moglo da bude ranjivo zbog tenzija sa Srbijom, čini se da Albanija pada na dno liste država ZB sa prostorom za ruski uticaj.

Štaviše, važno je napomenuti da Kremlj možda nije laserski fokusiran ili ima prilag

ođen pristup ka vršenju svog uticaja na ZB. Međutim, zbog veza koje uživa sa određenim vladama, kao što su Beograd, Republika Srpska, a najverovatnije i nova vlada Crne Gore, ruski naponi da poveća svoj uticaj mogli bi da se povećaju, posebno zato što je ruski rat u Ukrajini doveo do njene veće diplomatske i ekonomske izolacije. Kako je Rusija fokusirana na Ukrajinu i druge oblasti za koje tvrdi da su u okviru sopstvene sfere uticaja, ona će poslužiti kao uzor svojim tradicionalnim saveznicima na ZB da koriste sličnu taktiku (čitaj: Ruskyi Mir = Srpski Svet), kao što je to slučaj sa Srbijom prema nekim njenim susedima.

Uticaj rata u Ukrajini

Kako je rat u Ukrajini redefinisao bezbednosne izazove na Zapadnom Balkanu? Za početak, ovaj rat je oživeo klasičnu geopolitiku i ozbiljno narušio međunarodni poredak posle Drugog svetskog rata. "Sada je spoljna politika test moći i snage", tvrdi bivši kosovski ministar inostranih poslova Hodžaj, ukazujući istovremeno da je saradnja zamenjena konfrontacijom.⁷³ Pored toga, većina sagovornika u ovoj politici složila se da EU nije učinila mnogo da shvati ranjivost regiona. U regionu ima dosta takozvanih nezavršenih poslova, počev od Dijaloga Kosova i Srbije, ulaska Severne Makedonije u EU blokirala je Bugarska, Dodikova autokratska vladavina Republike Srpske, a u poslednje vreme i pojava nove crnogorske vlade sa proruskim političarima na ključnim pozicijama. Mada je na vladama tih država da pojačaju svoj rad na reformama i ojačaju demokratsku vladavinu, EU nije učinila dovoljno ni u pružanju jasne perspektive članstva regionu, niti u pogledu odgovornosti onih koji obezbeđuju prostor za ruski uticaj na ZB. Kao rezultat toga, kockajući se daljim opiranjem EU da usvoji asertivniju ulogu, Rusija je preko svojih partnera na ZB iskoristila krhku situaciju u regionu – prednost koja, kako je nedavno izjavio ukrajinski predsednik Zelenski – nije daleko od toga da vodi u sukob.⁷⁴

Štaviše, rat u Ukrajini je takođe pokazao da je glavni cilj Rusije da promeni unipolarni svet u multipolarni svet. Čineći to, Rusija nastoji da obnovi svoj status velike moći, kao i svoje tvrdnje da ima sferu uticaja u sopstvenom susedstvu. Da bi to uradio, Putin nastoji da internacionalizuje rat u Ukrajini, odnosno da Moskva želi da stvori što više zona sukoba (ili da održi one koje već postoje) kako bi izazvao veće probleme za EU i NATO koji

⁷³ Intervju sa Enverom Hodžajom

⁷⁴ Koha. "Zelenski: Rusija sprema rat na Balkanu." Koha.net, 16. nov. 2023

će mu, po Putinovim verovatnim proračunima, pružiti slobodniju ruku u Ukrajini i u njegovom "Near Abroad" ("Bliskom inostranstvu").⁷⁵ Posebno za ZB, Rusija bi želela da ima "drugi front" u ionako problematičnom regionu kako bi skrenula pažnju NATO-a i resurse dalje od Ukrajine.⁷⁶ Zaista, Rusija koristi probleme na zapadnom Balkanu da iskoristi svoj tradicionalni spoljnopolitički princip: podelu i vladavinu kao sredstvo podele protiv NATO-a i EU.⁷⁷

Svestan narodnog nacionalističkog sentimenta koji uživa među većinom pravoslavnih Slovena u regionu, kao i njegovih partnerstava sa Vučićem, Dodikom, a sada možda i Mandićem, Putin smatra da bi perspektiva EU i NATO mogla da bude dovedena u pitanje u regionu. To najbolje pokazuje nevoljnost EU da Srbiju smatra odgovornom zbog odbijanja da sankcioniše Rusiju. Na kraju, Putin nastoji da uništi međunarodni poredak koji je izgrađen osnivanjem Ujedinjenih nacija i obezbeđen stvaranjem NATO-a posle Drugog svetskog rata i američke moći. Rusija želi novi svet u kojem se ponovo stvaraju sfere uticaja, čime bi se Rusiji dozvolilo da povрати svoj nekadašnji dominantni uticaj u istočnoj centralnoj Evropi, Transkaukasijskoj i centralnoj Aziji i povрати svoj status velike sile u paru sa SAD.⁷⁸ Stoga će se Rusija držati svog cilja da uspori integraciju ZB u EU koliko god može, jer bi svaka brza integracija ovog drugog u evroatlantske strukture smanjila ili čak okončala uticaj Rusije u toj zemlji.

Posledice i rizici

"Očekivalo se da će rat u Ukrajini ubrzati stvari za ZB u smislu proširenja EU, ali izgleda da je učinio suprotno. EU propušta svoje šanse u regionu", tvrdi Adnan Čerimagić. On dalje dodaje da su se neka od predviđanja koja je nekoliko političkih analitičara iznelo početkom 2022. godine, da će Rusija biti oslabljena zbog fokusa na Ukrajinu, ispostavila kao obmanjujuća.⁷⁹ Zaista, rat u Ukrajini uskoro obeležava dve godine, a izgledi ZB za pridruživanje EU nemaju jasnu viziju i krajnji rok. To može da ukaže na to da, sve dok takva situacija ostaje, ZB može da ostane žarište ruskog uticaja, što će ovaj drugi postići na isplativ način. Drugim rečima, "podeljeni Balkan izvan Evrope sa neizvesnošću za budućnost sa nacionalističkim pokretima je idealno okruženje za Rusiju da deluje", dodao je bivši kosovski ministar spoljnih poslova Hodžaj.⁸⁰ Pored toga, uspon krajnje desničarskih stranaka u Slovačkoj, Nemačkoj, Mađarskoj, Holandiji i još nekoliko evropskih država, zajedno sa nedostatkom jedinstva i samozadovoljstva EU, kao i ranjivosti ZB, sve su to elementi koji dobro služe svrsi Rusije.

Prema rečima Aleksandara Spasova, univerzitetskog profesora iz Severne Makedonije, posledice i rizici rata u Ukrajini mogu se meriti na dva nivoa: makro i mikro.

Posledice na makro nivou su sledeće: region ne uspeva da napreduje ka članstvu u EU; postoji porast evroskepsizma među stanovništvom ZB i gubitak kredibiliteta EU zbog takozvanog "zamora od proširenja"⁸¹; došlo je do smanjenja demokratske vladavine i zaokreta ka autoritarizmu na ZB; države ZB počinju da traže alternativna partnerstva (kao što je Kina) za ekonomsku saradnju. Dok posledice na mikro nivou uključuju: tendencije u pravim demokratijama za razvoj vlada sa autokratskim karakteristikama; smanjenje proevropskih organizacija civilnog društva; prodor lokalnih političkih stranaka, i ekonomskih, medijskih i kulturnih institucija od strane spoljnih aktera kroz ekonomske i druge podsticaje (na primer, finansijskih dugova Crne Gore prema Kini).⁸²

Dodatni rizici mogu da uključuju sledeće:

Limbo zone bi mogle da se istope: To se odnosi na situaciju na Kosovu, gde su pritužbe lokalnih Srba prema Kurtijevoj vladi izazvale određene neredne, zajedno sa raspoređivanjem preko 8.000 vojnika u Srbiji u blizini granice sa Kosovom. Postojao je/postoji povećan strah da će teroristički napad srpske oružane grupe na Kosovu stvoriti scenario iz Donbasa.⁸³ Pored toga, neki sagovornici tvrde da je bilo upozorenja na napad Srbije pre tri godine. Na zloglasni slogan "Kad se vojska vrati na Kosovo" uslovno od strane srpskih nacionalista koji se nedavno pojavljuju u opštinama sa srpskom većinom, očigledno su uzvikivanja sveštenika i nekih pripadnika vojske čak i 2020. godine na crnogorske proteste na Cetinju koje su organizovali Crnogorci koji se protive imenovanju novog Mitropolita Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori. Taj slogan u Banjskoj nije bio slučajan – to je bio plan srpskih nacionalista i predstavnika Pravoslavne crkve mnogo ranije." tvrdi bivši visoki crnogorski političar koji je bio svedok cetinjskih protesta.⁸⁴ Stoga raste zabrinutost da može doći do sukoba na ZB.

Krvoproliće se ne može isključiti: Odmah posle početka rata u Ukrajini, srpski mitropolit Crne Gore rekao je da je sudbina Crne Gore da bude mala Ukrajina.⁸⁵ I zaista, kada se uporedi veza između Rusije i Ukrajine i Srbije i Crne Gore, čini se da paralele imaju izuzetno jaku sličnost. Baš kao što Rusija pokušava da negira identitet Ukrajinaca, čini se da i Srbija isto radi Crnogorcima. Kao što je pomenuto u sažetku Crne Gore i Rusije, ostaje da se vidi kako će se promene odvijati na predstojećem popisu u Crnoj Gori. Bivši crnogorski političar tokom intervjua upozorio je na "Euromaidan" koji se dešava u Crnoj Gori ako se nastavi serbizacija Crne Gore.

Verovatnoća da bi ideja o monoetničkim državama mogla ponovo da se pojavi: "Rusija zna kako da igra na nacionalističku kartu", tvrdi Lulzim Peci. Zaista, rat je doneo ekonomsku fragmentaciju, što onda otvara prostor za

⁷⁵ Intervju sa Ditmirom Bušatim

⁷⁶ Intervju sa Dr. Aleksandrom Spasovim

⁷⁷ Intervju sa Enverom Hodžajom

⁷⁸ Intervju sa Ditmirom Bušatim

⁷⁹ Intervju sa Adnanom Čerimagićem

⁸⁰ Intervju sa Enverom Hodžajom

⁸¹ Intervju sa Veskom Garčevićem

⁸² Intervju sa Dr. Aleksandrom Spasovim

⁸³ Intervju sa političkim analitičarem i univerzitetskim profesorom, Albanija

⁸⁴ Intervju sa bivšim visokim političarom, Crna Gora

⁸⁵ Ibid

nacionalizam. Na primer, dok se ne zna da li je Rusija stajala iza predložene razmene teritorija 2018. između tadašnjeg kosovskog premijera Tači (Tačija) i predsednika Srbije Vučića, taj dogovor ne samo da bi imao efekat prelivanja (možda neizbežno praćen krvoprolićem) na ZB, već takođe bi dobro poslužio Rusiji kao još jedno „opravdanje“ za njen rat u Ukrajini.

Uspon lidera sa autoritarnim tendencijama: sa slabom politikom EU i SAD na ZB, prevlađaće političari koji vode individualne interese u odnosu na interese društva.⁸⁶ "Putinizam" kao model upravljanja je, čini se, veća pretnja od same Rusije, tvrdi Lulzim Peci.⁸⁷ Zaista, prema podacima organizacije Freedom House, neke države jugoistočne i centralne Evrope, osim Kosova, zabeležile su zaostaci u demokratiji.⁸⁸ Na primer, Srbija je otišla 26 mesta unazad u demokratskom padu, što, prema rečima Jetona Zulfaja, savetnika kosovskog premijera, predstavlja pretnju regionu. "Što Srbija više nazaduje u autokratiju, postaje agresivnija prema svojim susedima, Kosovu, Crnoj Gori i Bosni", zaključuje Zulfaj, nagoveštavajući da postoji korelacija između demokratskog napretka i otpornosti prema ruskom uticaju.⁸⁹

Šta je interes Rusije da igra destabilizatora:

Pre nego što se objasne Putinovi motivi za mešanje u ZB, mora se naglasiti njegovi ukupni ciljevi pružanjem neke dodatne pozadine. On je apoplektičan u pogledu kolapsa SSSR-a i krivi SAD za tu "tragediju". Njegov cilj je da uništi međunarodni poredak posle Drugog svetskog rata, koji je Kremlj implicitno prihvatio, posebno kada je 1975. godine, priznajući postojeće granice i pozivajući na nemešanje, kao i na poštovanje ljudskih prava. Rušenjem međunarodnog poretka nada se da će obnoviti ruski "imperijalni" status velike sile i ponovo postati ravnopravan sa svojim američkim neprijateljem. Da bi se osigurala moć i bezbednost Rusije potrebno je stvaranje ruske sfere uticaja koja će imati kao svoju prvu "članicu", Ukrajinu, ali će joj se pridružiti i bivše sovjetske republike, npr. Kazahstan, Uzbekistan, Gruzija, Azerbejdžan, Jermenija itd. Još uznemirujuće za Zapad, u Putinovim očima, idealna sfera uticaja uključivala bi "pogranične zemlje istočne Evrope", npr. Baltik, Finsku, Poljsku, Mađarsku i Rumuniju. "Rekreacija ruskog kordon sanitaira, objekta ruske spoljne politike još od vremena Aleksandra I, ima duboku zadržku na ruskim umovima i na ruskoj istoriji. Kontrolišući te granice, ruski vladar se uvek osećao bezbedno", tvrdi Šon Barns (Shaun Byrnes), bivši zvaničnik američkog Stejt

departamenta. Shodno tome, ZB, region mali po teritoriji, ali veliki po značaju, igra ulogu u Putinovu agendu.

Zaključci za sada pokazuju da su motivi koji stoje iza mešanja Rusije u ZB posebno usmereni ka stvaranju problema za EU i NATO. Mogu se kategorisati kao geostragične, carske/ideološke i geopolitičke. Prvo, geostrateška ambicija je pokazana nastojanjima Rusije da spreči ili ugrozi prisustvo NATO-a i EU u regionu, kao što je to bio slučaj u Crnoj Gori, uz nastojanja da dobije pristup luci Bar. Kako je objasnio bivši političar iz Crne Gore, "Rusija bi želela da koristi Crnu Goru kao mač unutar stomaka NATO-a".⁹⁰

Drugo, **imperijalni** apetit Rusije bio je nešto što su mnogi sagovornici naglasili. Kao što rat u Ukrajini pokazuje, Rusija nikada nije odustala od svojih imperijalnih ambicija. Slično ratu u Ukrajini, Rusija sebe vidi kao moćnog geopolitičkog aktera – kao i prethodnih vekova – ne samo na ZB, već i na globalnom nivou.⁹¹

Treći motiv je **geopolitika**. Kao što je pomenuto tokom celog izveštaja, Putin je kivan prema Zapadu. Prema tome, mnoge stvari koje radi su rezultat njegovog mentaliteta žrtve, a samim tim i njegove potrage za osvetom protiv Zapadu. Poznat je Putinov strah od obojenih revolucija, što se videlo i na ZB kada je u sličnom svetlu nastojao da prikaže i proteste u SM i ovogodišnje proteste u Srbiji. Štaviše, sve dok članstvo u NATO-u za neke od država Zapadnog Balkana i članstvo u EU za sve države ZB ostaje daleki projekat, Rusija će pokušati da iskoristi svoje odnose sa akterima na ZB da odgurne taj projekat još dalje.

Kao što je ranije pomenuto, Rusija nije prevazišla žalbe iz prošlosti. Na kraju krajeva, ona želi da vrati multipolarni svet i da ima reč u nekim poslovima u regionu. Kako je istakao Adnan Čerimagić "cilj Rusije nije zato što želi da ima dugoročno strateško partnerstvo sa bilo kojom od država ZB, već želi da iskoristi svoje veze u regionu kao valuta za veću igru."⁹² Ti motivi ostaju istorijski ponavljani. Ipak, iako ciljevi i planovi možda nisu skrojeni, oni su oportunistički. Odnosno, Kremlj nastoji da ostvari svoje ciljeve kroz isplativost, npr. podstičući stare romantične ideje pan-slovenskog jedinstva osnovane na zajedničkom istočnom pravoslavlju i igrajući se sa starim nacionalističkim analogijama koje izazivaju međuetničke sukobe, ili kroz indirektnu propagandu koja se širi u cilju slabljenja poverenja u demokratiju među nekim državama ZB

⁸⁶ Intervju sa Adnanom Čerimagićem

⁸⁷ Intervju sa Lulzimom Peci

⁸⁸ Buyuk, Hamdi Firat. „Freedom House: Jugoistočna, Centralna Evropa – osim Kosova – vidi pad sloboda.“ Balkan Insight, 2. mart 2023

⁸⁹ Panel diskusija sa Jetonom Zulfajem

⁹⁰ Intervju sa bivšim visokim političarom, Crna Gora

⁹¹ Intervju sa Enverom Hodžajom

⁹² Intervju sa Adnanom Čerimagićem

Zaključak i preporuke

Gore navedeni nalazi ukazuju na to da su posledice rata u Ukrajini zaista zabrinjavajuće. I mada je većina ljudi očekivala da će ovaj sukob doneti politički preporod EU, ne samo da se taj preporod nije dogodio, nego Unija je oklevala da pojača svoju politiku proširenja kako bi ZB pružila jasniju perspektivu članstva. Čineći to, dobro je služila svrsi Rusije. Stoga, s obzirom da rat u Ukrajini uskoro obeležava dve godine, od izuzetnog je značaja i za EU i za NATO da štite ZB unutar svog bezbednosnog kišobrana pre nego što bude prekasno. Stoga će bezbednosna arhitektura regiona biti određena načinom na koji će EU i NATO odgovoriti. Ovaj sažetak politike pruža skup preporuka koje se mogu uzeti u obzir kako bi se ublažio ruski uticaj kako kratkoročno tako i dugoročno.

Neke od preporuka koje su izašle iz intervjua i panel diskusija u novembru su sledeće:

Izgledi za članstvo u NATO-u: Svi sagovornici su tvrdili da NATO treba da pruži veću bezbednost u regionu. Primer pristupanja Finske bio je pozitivan korak u odgovoru na agresiju Rusije na Ukrajinu. Dok su tri države Zapadnog Balkana (Albanija, Crna Gora i SM) članice NATO-a, a Bosna i Srbija potpisale Partnerstvo za mir (PzM), Kosovo, koje je zemlja koja izražava najveću podršku NATO-u (a možda mu je i najpotrebnije članstvo) nije čak ni članica Partnerstva za mir. Bio bi to pozitivan razvoj događaja ako bi se nešto uradilo u tom pravcu.⁹³ Pored toga, integracija Bosne i Kosova u NATO bi ublažila bilateralne tenzije sa susednim državama i olakšala pronalaženje rešenja, kada je reč o bilateralnim pitanjima. Zbog istorijskih osećanja, Bosna i Kosovo bi se osećali sigurnije pod okriljem NATO-a i stoga bi bili otvoreniji za manevrisanje u bilateralnim pregovaračkim procesima sa susednim državama. Lulzim Peci je tvrdio da bi integracija svih država ZB u NATO bila pozitivan razvoj jer bi donela punu konsolidaciju južnog krila u NATO, što bi takođe poslalo jasnu poruku Rusiji.⁹⁴

Povećano prisustvo NATO-a: Dok je generalni sekretar NATO-a Jens Stoltenberg nedavno posetio ZB, analitičari tvrde da je potrebno učiniti više mimo pukih izjava i poseta regionu. Postoje konkretni koraci koje NATO može da preduzme u Bosni, na primer, kao što su pozivi na uspostavljanje vojne baze, slične bazi Bondstil na Kosovu, u Brčku. Ako bezbednosna kriza eskalira, NATO bi trebalo da bude premesten u Bosnu. NATO bi mogao da uspostavi svoje prisustvo u Sarajevu i koristi aerodrom u Tuzli, gradu

na severu zemlje. Strateški grad Brčko na severoistoku Bosne trebalo bi da bude osiguran i uspostavljeno prisustvo NATO-a. Uz minimalne resurse, NATO bi mogao da spreči klizanje Bosne u neizvesnost i nestabilnost, kao i da osigura da zapadne političke i vojne investicije u mir u jugoistočnoj Evropi budu zaštićene.⁹⁵

Više rada na rešavanju bilateralnih sporova/nezavršenih poslova: EU ne bi trebalo da dozvoli da se nedovršeni poslovi trule na ZB, kao što je dijalog Kosovo - Srbija ili stagnacija Severna Makedonija - Bugarska. Ta stagnirajuća pitanja porivaju predvidljivost (važan koncept u međunarodnim odnosima), što bi Rusiji ponudilo mogućnosti da igra malignu ulogu, tvrdi Enver Hodžaj. Hodžaj dalje dodaje da je okončanje državnosti Kosova važno jer ima implikacije i na regionalni mir. S tim u vezi, pomaganje Kosovu da dobije priznanje od pet zemalja EU koje ga nisu priznale, kao i Ukrajine, poslalo bi snažan signal Rusiji. Dijalog sa Srbijom je takođe važan jer bi to region učinio bezbednijim, i na taj način akteri kao što je Rusija neće imati priliku da region učini manje predvidljivim, kao što se videlo u napadu na Banjsku 24. septembra. Stoga EU i NATO moraju da investiraju u rešavanje bilateralnih sporova unutar regiona.⁹⁶

Zaustavite politiku popuštanja – nagradite države koje se usklađuju sa zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom EU (CFSP): Ova preporuka odnosi se na hegemonističke aspiracije Srbije prema svojim susedima Kosovu, Crnoj Gori i Bosni, posebno zbog odnosa Beograda sa Moskvom. EU i NATO moraju da shvate da je odbrana BiH, Kosova i Crne Gore isto što i odbrana Ukrajine, jer obe strane prete državama sa hegemonističkim tendencijama.⁹⁷ Dok je EU slala pomoć Ukrajini od ruske invazije, pa joj čak dodelila status kandidata, države ZB navode da su se brzo priružile EU u sankcionisanju Rusije (osim Srbije) i sklone su sličnim pretnjama kojenisu dobile takve "nagrade". Stoga, s obzirom na činjenicu da živimo u novoj geopolitičkoj stvarnosti, EU mora da nagradi one koji su svoju politiku uskladili sa CSP-om EU i disciplinuju one koji to nisu.⁹⁸ Na primer, onim državama koje su se uskladile sa CSP-om EU, potrebno im je mesto za stolom diskusija na visokom nivou i treba im odati priznanje za pozitivno usklađivanje sa CSP-om EU, posebno u vezi sa ratom u Ukrajini.⁹⁹

⁹³ Intervju sa Enverom Hodžajom

⁹⁴ Intervju sa Lulzimom Peci

⁹⁵ Popovic, Sofija. „[EVB intervju] Cero: Ključno je da obični ljudi zaista osećaju rezultate reformi.“ Evropski zapadni Balkan, 14. okt. 2023

⁹⁶ Intervju sa Enverom Hodžajom

⁹⁷ Intervju sa Veskom Garčevićem

⁹⁸ Intervju sa Ditmirom Bušatim

⁹⁹ Intervju sa Veskom Garčevićem

Jasan put ka EU i pristup zasnovan na zaslugama: EU treba da odredi vremenski okvir kada države ZB mogu da postanu članice. To bi podstaklo odgovarajuće vlade da brže ispunjavaju kriterijume za pridruživanje, a zauzvrat dobiju članstvo. Zaista, države ZB moraju da znaju da je članstvo u EU uzajamno opredeljenje. Dragan Tevdovski, bivši ministar finansija Severne Makedonije, tvrdi da bi oni trebalo da pojačaju svoje napore u pogledu reformi i tešnje saradnje.¹⁰⁰ Svakako, pridruživanje EU mora da se uradi u pristupu zasnovanom na zaslugama. "Ne možete da pristanete da se uskladite sa CFSP-om EU na dan kada uđete u EU. Članstvo u EU je proces transformacije", sugerise Jeton Zulfaj. I zaista, odgovor EU kada je Srbija potpisala Sporazum o slobodnoj trgovini sa EAEU (da ne pominjemo Vučićeve sastanke sa liderima iz Pekinga), bio je da će Srbija morati da se povuče iz ove unije onog dana kada uđe u EU.¹⁰¹ Filip Ejodus predlaže alternativan pristup ubrzanom integraciji u EU. On to naziva pristupom "manje za više". "Ako, na primer, Crna Gora uđe u EU, to bi verovatno poslalo pozitivan signal Srbiji da je pridruživanje moguće. Takav pristup je važan jer bi katalizovao promene i nadao se na drugim mestima", zaključuje Ejodus.¹⁰² Važno je zaključiti da proširenje EU nije samo korist ZB. To ima veze sa vrlo osnovnom idejom o tome zašto je Zapad uključen u Balkan; da promoviše liberalni mir. I ako je ovaj mir ugrožen od strane autsajdera, i gde rat vlada mirom, onda ovo zahteva novi pristup.¹⁰³

EU treba da postane jači pružalac bezbednosti: Evropa mora da radi na svojim odbrambenim sposobnostima, što je nešto o čemu se razgovaralo i za šta se zalagalo u poslednje dve decenije.¹⁰⁴ Kako Majda Ruge piše: "Ako EU želi da ispuni svoju ambiciju da postane geopolitički akter koji može da obuzda Rusiju u svom bliskom susedstvu, to

neće moći da učini samo kroz okvir proširenja (koji, međutim, ne funkcioniše dobro). EU treba da stvori kredibilnu spoljnu i bezbednosnu politiku koju podržavaju moćne vojne sposobnosti."¹⁰⁵ Kao što je gore navedeno, to je nešto što EU ne treba da radi samo zbog država ZB, već i zbog sebe.

Potrebno je više ekonomskih podsticaja: neki sagovornici ukazali su da EU treba da obezbedi pristup kohezionim fondovima i otvori jedinstveno tržište krećući se dalje od pukih narativa da je budućnost regiona u EU. Ako bi EU integrisala region bar u četiri slobode, onda bi nacionalizam i paneslovenski bratski narativi postali manje relevantni.¹⁰⁶ Drugi način na koji bi ekonomski podsticaji predvođeni EU pomogli je da oni zamene korozivne efekte ruskih preduzeća i investicija jakim i odgovornim institucijama. Zaista, to bi zatvorilo svaki prostor da se Rusija umeša, jer ono što Rusija nudi nije ekonomski napredak, već uglavnom recept za prošlost. Zato ne uživa veliku podršku u institucijama.¹⁰⁷ Zaista, to bi zatvorilo svaki prostor da se Rusija umeša, jer ono što Rusija nudi nije ekonomski napredak, već uglavnom recept za prošlost. Zato ne uživa veliku podršku na ZB, osim među nekim pojedinačnim političarima.

Borite se protiv autokratskih tendencija u regionu: EU treba da smatra odgovornim vlade u ZB koje svedoče o demokratskom nazadovanju, pristup koji je Vesko Garčević nazvao "pristupom bez šargarepe, samo štapovi". Šargarepa ne radi za nacionaliste i autokrate.¹⁰⁸ Sa mnogo agresivnijim pristupom EU, gde sankcioniše nazadovanje i nagrađuje demokratske reforme, imaćemo drugačije izgleda za ZB do kraja 2030.¹⁰⁹

¹⁰⁰ Intervju sa Draganom Tevdovskim

¹⁰¹ Stojanovic, Milica. „Srbija potpisala trgovinski sporazum sa Evroazijskom unijom Rusije. Balkan Insight, 25.10.2019

¹⁰² Intervju sa Filipom Ejodusom

¹⁰³ Intervju sa Enverom Hodžajem

¹⁰⁴ Witney, Nick. „Duh ambicije: rat u Ukrajini i evropske odbrambene integracije.“ ECFR, 26. jul 2023

¹⁰⁵ Ruge, Majda. „Prošlost i bes: kako ruski revizionizam ugrožava Bosnu.“ ECFR, 13. septembar 2022.

¹⁰⁶ Intervju sa Adnanom Čerimagićem

¹⁰⁷ Intervju sa Veskom Garčevićem

¹⁰⁸ Intervju sa Veskom Garčevićem

¹⁰⁹ Panel diskusija sa Jetonom Zulfajem

Izvori:

Intervjui:

Intervju sa Adnanom Ćerimagićem, višim analitičarem za zapadni Balkan, 04.10.2023.

Intervju sa dr Aleksandrom Spasovim, vanrednim profesorom teorijskih pravnih nauka na Pravnom fakultetu „Iustinianus Primus“ pri „Sv. Ćirila i Metodija“, Severna Makedonija, 2. novembar 2023

Intervju sa Ditmirom Bušatijem, bivšim ministrom spoljnih poslova, Albanija, 9. oktobar 2023.

Intervju sa Draganom Tevdovskim, bivšim ministrom finansija, Severna Makedonija, 26.10.2023.

-Intervju sa Enverom Hodžajem, bivšim ministrom spoljnih poslova, Kosovo, 24. oktobar 2023.

-Intervju sa Filipom Ejdosom, profesorom bezbednosnih studija Univerziteta u Beogradu, Srbija, 10.10.2023.

-Panel diskusija sa Jetonom Zulfajem, političkim savetnikom premijera Kosova, 14.11.2023.

-Intervju sa Lulzimom Pecijem, političkim analitičarem, Kosovo, 4. oktobar 2023

-Intervju sa političkim analitičarem i univerzitetskim profesorom, Albanija, 05.10.2023.

-Intervju sa političkim analitičarem iz Severne Makedonije, 13.11.2023

-Intervju sa bivšim visokim političarom, Crna Gora, 18.10.2023

-Intervju sa Šonom Birksom, bivšim zvaničnikom američkog Stejt departmenta, bivšim šefom američke diplomatske posmatračke misije na Kosovu 1998-99, i ekspertom za Balkan, 2. novembar 2023.

-Intervju sa Veskom Garčevićem, profesorom prakse međunarodnih odnosa i diplomatije, Bostonski univerzitet, 06.10.2023.

Dodatni izvori:

Act, Samantha. „Član IDU-a VMRO-DPMNE vodeći u anketama u Republici Severnoj Makedoniji, očekuje se da će pobediti na sledećim izborima | Međunarodna demokratska unija“. Idu.org, 25. oktobar 2023, www.idu.org/idu-member-vmro-dpmne-leading-the-polls-in-the-republic-of-north-macedonia-expected-to-win-the-next-elections/.

Aktuale1. „Putinova fotografija u kabinetu bivšeg predsednika Zvečana.“ Aktuale.mk, 11. dec. 2023, <https://aktuale.mk/fotografija-e-putinit-ne-zyren-e-ish-kryetarit-te-zvecanit/>

Belančić, Nataša. „Ambasador Rusije: Bosna može u NATO, ali će Moskva reagovati na pretnje.“ N1, 16. mart 2022, <https://n1info.hr/english/news/russia-ambassador-bosnia-can-join-nato-but-moscow-will-react-to-threat/>

Bieber, Florian. „Etapni zakon o balansiranju Srbije“. Georgetown Journal of International Affairs, 7. avgust 2023, <https://gjia.georgetown.edu/2023/08/07/serbias-staged-balancing-act/>

Buyuk, Hamdi Firat. „Freedom House: Jugoistočna, Centralna Evropa – osim Kosova – vidi pad sloboda.“ Balkan Insight, 2. mart 2023, <https://balkaninsight.com/2023/03/09/freedom-house-south-east-central-europe-except-kosovo-sees-freedoms-decline/>

Cero, Harun. „San Ultradesničara I Rusije: „Balkanski Pravoslavni Savez.““ Al Jazeera Balkans, 16 July 2017, <https://balkans.aljazeera.net/teme/2017/7/16/san-ultradesnic-ara-i-rusije-balkanski-pravoslavni-savez>

Cero, Harun. „Euroazijska I Evropska Unija: „Šizofrenost Vanjske Politike Srbije.““ Al Jazeera Balkans, 1 Sept. 2019, <https://balkans.aljazeera.net/teme/2019/9/1/euroazijska-i-evropska-unija-sizofrenost-vanjske-politike-srbije>

Dyrmishi, Arjan. „Albanski bezbednosni barometar: Nacionalna anketa 2020.“ Tirana.fes.de, 2021, <https://balkaninsight.com/2022/02/28/albania-unveils-sanctions-on-russia-over-attack-on-ukraine/>

E. Dz. Centar u Banjaluci i autoput kao najava većeg prisustva Rusije u BiH.“ Sarajevo Times, 31. decembar 2021, <https://sarajevo-times.com/the-center-in-banja-luka-and-the-highway-as-an-announcement-of-a-larger-presence-of-russia-in-bih/>

Euractiv. „Srbija udvostručuje plan za koordinaciju spoljne politike sa Rusijom.“ euractiv.com, 26. septembar 2022, www.euractiv.com/section/politics/short_news/serbia-doubles-down-on-plan-to-coordinate-foreign-policy-with-russia/.

European Pravda, i Ukrainiska Pravda. „Predstavnik Rusije u UN pokušava da poremeti govor Zelenskog.“ Ukrajinska pravda, 20. septembar 2023, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/09/20/7420706/>

EWB. „Dvadeset godina od Solunskog obećanja o evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana. Evropski zapadni Balkan, 21. jun 2023, <https://europeanwesternbalkans.com/2023/06/21/twenty-years-since-the-thessaloniki-summit-where-the-european-perspective-of-the-western-balkans-countries-was-confirmed/>

EWB. „Michel: Moramo biti spremni, sa obe strane, da se proširimo do 2030. Evropski zapadni Balkan, 28. avgust 2023, <https://european-westernbalkans.com/2023/08/28/michel-we-must-be-ready-on-both-sides-to-enlarge-by-2030/>

Gotev, Georgi. „Juncker govori balkanskim državama da je ulazak u 2025. moguć za sve.“ euractiv.com, 26. februar 2018. www.euractiv.com/section/enlargement/news/juncker-tells-balkan-states-2025-entry-possible-for-all/.

Hoxhaj, Enver, „Veliki sukob: Kako se Rusija bori protiv Kosova i Balkana“ UET Press, 2022.

Ingimundarson, Valur. STRATEŠKO AŽURIRANJE „kosovskog presedana“: rusko opravdanje vojnih intervencija i teritorijalnih revizija u Gruziji i Ukrajini. LSE, jul 2022. <https://www.lse.ac.uk/ideas/publications/updates/kosovo>

Međunarodni republikanski institut. „Regionalno istraživanje Zapadnog Balkana 2022. | januar-februar 2022.“ Međunarodni republikanski institut, 29. januar 2022, www.iri.org/resources/2022-western-balkans-regional-survey-january-february-2022/.

Koha. „Zelenski: Rusija sprema rat na Balkanu.“ Koha.net, 16. nov. 2023, www.koha.net/bote/399344/zelensky-rusia-po-pogatit-lufte-ne-ballkan/.

Koha. „Rusija optužuje Zapad za „licemerje i dvoličnost“ u vezi sa pitanjem Kosova“. Koha.net, 9. mart. 2023, www.koha.net/en/arboretum/369026/Russia-accuses-the-West-of-hypocrisy-and-hypocrisy-regarding-the-issue-of-Kosovo/.

Loshaj, Jeta. „Kosovo i Ukrajina su sličniji nego što mnogi misle.“ Prishtina Insight, 20. feb. 2023, <https://prishtinainsight.com/kosovo-and-ukraine-are-more-similar-than-many-think-mag/>

Maliqi, Agon. „Ruski informacioni rat na Balkanu: kako su identitet i religija instrumentalizovani u kosovsko-srpskom sporu.“ Berkley Center Georgetown. 13. jul 2023, <https://berkleycenter.georgetown.edu/posts/russian-information-warfare-in-the-balkans-how-identity-and-religion-are-instrumentalized-in-the-kosovo-serbia-dispute>

Ministarstvo odbrane Republike Srbije. „Vozila BRDM-2MS su značajno unapređenje za izviđačke jedinice Vojske Srbije.“ Mod.gov.rs, 31. avg. 2020, www.mod.gov.rs/eng/16405/vozila-brdm-2ms-znacajno-pojacanje-izvidjackim-jedinicama-vojske-srbije-16405.
Nikolovski, Ivan. „Rusija još uvek ima karte za igru u Severnoj Makedoniji.“ BalkanCrossroads, 27.06.2019, www.balkancrossroads.com/russia-still-has-cards-to-play-in.

Oliver, James, et al. „Kriminalci i razbijači sankcija koji iskorištavaju rupu u tajnosti Velike Britanije.“ bbc.com, 2. nov. 2023, www.bbc.com/news/uk-67276289.

Popovic, Sofija. „[EVB intervju] Cero: Ključno je da obični ljudi zaista osećate rezultate reformi.“ Evropski zapadni Balkan, 14. okt. 2023, <https://europeanwesternbalkans.com/2023/10/14/ewb-interview-cero-its-crucial-that-ordinary-people-really-feel-results-of-reforms/>

Reuters. „Rusija stavlja veto na potez UN da Srebrenicu nazove „genocidom.“ BBC News, 8. jul 2015, www.bbc.com/news/world-europe-33445772.

RSE i Balkan servis RL. „Savet bezbednosti UN produžava bosanske mirovne snage nakon smirivanja Rusije i Kine.“ Radio Slobodna Evropa/Radio Sloboda, 4. novembar 2021, www.rferl.org/a/un-bosnia-serbia-russia-china-us-schmidt-resolution-eufor-peacekeepers/31545060.html.

Balkanski servis RSE/RL. „Članovi ruske motociklističke grupe Noćni vukovi učestvuju na obeležavanju Dana Republike Srpske.“ RadioFreeEurope/RadioLiberti, 9. januar 2023. www.rferl.org/a/russia-motorcycle-night-wolves-republika-srpska/32215945.html.

Balkanski servis RSE/RL. „Ruski antiratni aktivista priveden na beogradskom aerodromu, zabranjen ulazak u Srbiju.“ RadioFreeEurope/RadioLiberti, 5. novembar 2023., www.rferl.org/a/serbia-zernov-antiwar-activist-denied-entry-trial/32671921.html.

Balkanski servis RSE/RL. „Nakon višemesečnog džokeja, Crna Gora odobrila novu koalicionu vladu.“ RadioFreeEurope/RadioLiberti, 31. oktobar 2023, www.rferl.org/a/montenegro-mandic-pro-putin-speaker/32661765.html.

Ruge, Majda. „Prošlost i bes: kako ruski revizionizam ugrožava Bosnu.“ ECFR, 13. septembar 2022. <https://ecfr.eu/publication/the-past-and-the-furious-how-russias-revisionism-threatens-bosnia/#conclusion>.

Samorukov, Maxim. „Udvostruči ili odustaje: ruski pristup Severnoj Makedoniji i NATO-u.“ Carnegieendowment.org, 14. maj 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/05/14/double-or-quits-russian-approach-to-north-macedonia-and-nato-pub-79123>.

Shedd, David, i Stradner, Ivana. „Drugi front Rusije u Evropi“. Foreign Affairs, 7. novembar 2023, www.foreignaffairs.com/eastern-europe-and-former-soviet-union/russias-second-front-europe.
Stasiukevych, Iryna, i Malovec Michal. „Sankcije EU protiv Rusije: Usklađivanje zemalja proširenja EU.“ Odeljenje za spoljne odnose Generalnog direktorata za spoljnu politiku Unije, jul 2022, [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/639327/EXPO_IDA\(2022\)639327_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2022/639327/EXPO_IDA(2022)639327_EN.pdf).

Sinoruka, Fjori. „Albanija uvela sankcije Rusiji zbog napada na Ukrajinu.“ BalkanInsight, 28. februar 2022, <https://balkaninsight.com/2022/02/28/albania-unveils-sanctions-on-russia-over-attack-on-ukraine/>

Stojkovski, Andreja, et al. „Indeks međunarodnog uticaja instituta PRESIPA.“ Prespanski institut, 2019, www.prespa-institute.mk/en/publications/prespa-institutes-international-impact-index/.

Stronski, Paul, i Himes, Annie. „Igra Rusije na Balkanu“. Karnegijeve zadužbina za međunarodni mir, 2019. Carnegie Endowment <https://carnegieendowment.org/2019/02/06/russia-s-game-in-balkans-pub-78235>

Stojanovic, Milica. „Srbija potpisala trgovinski sporazum sa Evroazijskom unijom Rusije.“ Balkan Insight, 25.10.2019. <https://balkaninsight.com/2019/10/25/serbia-signs-trade-deal-with-russias-eurasian-union/>
The Geopost. „Biserko: Ruska paravojna jedinica „Vagner“, „Noćni vukovi“ i srpske ekstremističke grupe izazivaju sukob na severu Kosova.“ Geopost, 23. decembar 2022. <https://thegeopost.com/en/news/biserko-russian-paramilitary-unit-wagner-night-wolves-and-serbian-extremist-groups-are-provoking-conflict-in-the-north-of-kosovo/>

Tschinderle, Franziska. „Povratak u Severnu Mitrovicu. Jedna stvar se nije promenila. Još uvek imaju ovaj grafit koji kaže: „Kosovo je Srbija – Krim je Rusija“, Ks/ Bivši Tviter, 2. mart 2022. <https://twitter.com/tschinderle/status/1498981342041751563?lang=en>

Witney, Nick. „Duh ambicije: rat u Ukrajini i evropske odbrambene integracije.“ ECFR, 26. jul 2023, <https://ecfr.eu/article/spirit-of-ambition-the-ukraine-war-and-european-defence-integration/>

O autoru:

Jeta Lošaj radi kao konsultant za međunarodnu bezbednost i rodnu pravdu u Fondaciji Fridrih Ebert na Kosovu. Završila je master studije u Rusiji i istočnoj Evropi na Univerzitetu Indijana Blumington. Ranije je radila kao saradnik na Kosovu za Savet za inkluzivno upravljanje i kao asistent na projektu u BIRN Kosovo. Lošaj je u prošlosti takođe obavljao praksu u nemačkom Bundestagu kao jedan od kosovskih korisnika Međunarodne parlamentarne stipendije nemačkog Bundestaga.

O uredniku:

Harun Cero je menadžer projekta/saradnik za istraživanje u Fridrih Ebert fondaciji Dijalog Jugoistočna Evropa. Studirao je političke nauke i istoriju na Gete univerzitetu u Frankfurtu. Prethodno je radio za Al Jazeera Balkans kao politički novinar. Gospodin Cero je dobio Međunarodnu parlamentarnu stipendiju nemačkog Bundestaga, kroz koju je dobio priliku da radi u ovoj instituciji. Njegovi radovi objavljeni su u nekoliko domaćih i međunarodnih časopisa kao što su Balkan Insight, Euronevs English, European Vestern Balkans i Ta Nea. Gospodin Cero je i član Vijeća za vanjske poslove člana Predsjedništva BiH dr. Denis Bećirović.

Imprint

Izdavač: Friedrich-Ebert-Stiftung Kosova, Rr. Paško Vasa 23,
10000 Pristina, Republika Kosovo

Odgovoran: Dr. Peter Hurrelbrink

Autorka: Jeta Loshaj

Editor: Harun Cero

Datum: 2023

Design: Milky Way Creative

Print: Studio Forma

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji nisu nužno stavovi
Friedrich-Ebert-Stiftung.

Između kontinuiteta i promena:

Ruski uticaj i
bezbednosni izazovi
na Zapadnom Balkanu
od potpune ruske
invazije na Ukrajinu

Između kontinuiteta i promena: Ruski uticaj i bezbednosni izazovi na Zapadnom Balkanu od potpune ruske invazije na Ukrajinu

Kremlj je učestalo pokušavao da iskoristi narodna osećanja koja uživa među pravoslavnim hrišćanskim stanovništvom u regionu kako bi ojačao odnose sa lokalnim političkim i kulturnim akterima, vladama i preduzećima.

Zaključci ovog prikaza pokazuju da su motivi koji stoje iza ruske intervencije na Zapadnom Balkanu pre svega usmereni na stvaranje problema za EU i NATO. Mogu se kategorisati kao geostrateški, imperijalno/ideološki i geopolitički.

Sa novim pretnjama i bezbednosnim izazovima sa kojima se suočavaju Evropa i svet, kao što su izbijanje sukoba na Bliskom Istoku, aktuelni rat u Ukrajini, predstojeći izbori u EU i SAD 2024. godine, kao i oni u nekoliko pojedinačnih država EU i ZB, ni ZB, ni EU ni NATO ne bi trebalo da potcenjuju krhkost trenutne situacije.